

HIZKUNTZA GUTXITUEN ERRONKAK

Ibon Manterola Garate
Naiara Berasategi Sancho

Itziar Idiazabalen hitzaurrea

Udako Euskal **Unibertsitatea**
Bilbo, 2011

Aurkibidea

HITZAURREA.....	7
1. MUNDUKO HIZKUNTZA-ANIZTASUNA ETA HIZKUNTZA GUTXITUAK	11
1.0. Sarrera	11
1.1. Munduko hizkuntzei gainbegiratua	11
1.1.1. Hizkuntza kopurua zehaztea ez da dirudien bezain erraza	12
1.1.2. Munduko hizkuntza kopurua.....	14
1.1.3. Europako hizkuntza kopurua.....	16
1.1.4. Hitzun kopuruak	17
1.1.4.1. Munduko hizkuntzen hitzun kopuruak.....	17
1.1.4.2. Europako hizkuntzen hitzun kopuruak.....	17
1.2. Hizkuntza gutxituak	19
1.2.1. Hizkuntza-ukipena eta hizkuntza-boterea	22
1.2.2. Hizkuntza gutxituak prozesu modura.....	24
1.2.3. Europako hizkuntza gutxituak.....	25
1.3. «Hizkuntzazidioa» eta hizkuntzen desagerpena	28
1.4. Hizkuntza-aniztasunaren alde.....	32
1.4.1. Hizkuntza guztiak dira baliagarriak	33
1.4.2. Erabaki politikoak hizkuntzek iraun dezaten	33
1.4.3. Hizkuntza-aniztasuna ez da komunikaziorako oztopo	33
1.4.4. Hizkuntzak berea du aniztasuna	34
1.4.5. Aniztasunaren aurkako iritziei aurre egin behar zaie	34
1.4.5.1. Hizkuntza-aniztasuna garestia da	34
1.4.5.2. Hizkuntza-aniztasuna aukera bat bakarrik da, beste batzuen artean.....	34
1.4.5.3. Hobe elebakartasuna hizkuntza-aniztasuna baino: elebakartasunaren mitoak	36
1.4.6. Azken aldarria hizkuntza-aniztasunaren alde	38

2. HIZKUNTZA GUTXITUEN INDARBERRITZEA.....	43
2.0. Sarrera.....	43
2.1. Zer da hizkuntza gutxitu bat indarberritzea?	43
2.2. Fishman	44
2.2.1. Hizkuntza-ordezkapenaren zergatiak.....	45
2.2.2. Hizkuntza indarberritzeko hainbat oinarri	48
2.2.3. Belaunaldi arteko etenaren eskala	49
2.2.4. Biribiltze aldera: hitzun-komunitatetik abiatu, lehentasunak ezartzen asmatu eta pausoak ongi sekuentziatu.....	53
2.3. Txepetx	54
2.3.1. Hizkuntza-ikaskuntzarako ibilbideak	55
2.3.2. Eremu sinbolikoa.....	57
2.3.3. Hizkuntzaren funtzioak	58
2.3.4. Apurtzearen tentsioa.....	59
3. HIZKUNTZA GUTXITUAK, HEZKUNTZA ETA GIZA ESKUBIDEAK	65
3.0. Sarrera	65
3.1. Hizkuntza gutxituak eskolan: historiari begirada azkar bat.....	65
3.2. Munduko hizkuntzak eskolan: hainbat datu orokor egungo egoeraz	66
3.3. Giza eskubideak eta hizkuntza gutxituen trataera hezkuntzan	68
3.4. Hizkuntza gutxituetako hitzunen hezkuntzaren gaineko nazioarteko jarraibideak	71
4. HIZKUNTZA GUTXITUENTZAKO IRAKASKUNTZA-EREDUAK.....	77
4.0. Sarrera.....	77
4.1. Hizkuntza gutxituak askotariko ereduetan	77
4.1.1. Submertsio- edo azpiratze-programak	77
4.1.2. Trantsizio-programak	79
4.1.3. Iraupen-programak	80
4.1.4. Murgilketa bikoitzeko programak	81
4.1.5. Murgilketa-programak	82
4.1.6. Ereduen bereizketaz argibide gehiago.....	84
4.2. Eredu elebidunen adibideak.....	88
4.2.1. Samiera	88
4.2.2. Otomiera.....	91
4.3. Hizkuntza gutxituen didaktikaren hainbat berezitasun.....	93
4.3.1. Hizkuntza gutxituen irakaslea: hainbat ezaugarri eta erronka	94
4.3.1.1. Irakasle elebidunak.....	94
4.3.1.2. Irakaslearen dialektoa.....	95

4.3.1.3. Hizkuntza gutxituarekiko irakaslearen ezagutza	95
4.3.1.4. Irakaslearen gelako diskurtsoa	95
4.3.2. Hizkuntza-edukiak hizkuntza gutxituen irakaskuntzan:	
berezitasunak eta erronkak	96
4.3.2.1. Estandarra ala dialektoa irakatsi?	96
4.3.2.2. Ahozko testu-generoen garrantzia	97
4.3.2.3. Hizkuntzaren erabilera informalak irakastearen auzia	97
4.4. Eskolaren ekarpena hizkuntza gutxituak indarberitzeko:	
aukerak eta mugak	98

5. IMMIGRAZIOA, HIZKUNTZA GUTXITUAK, ETA ESKOLA:

EUSKAL ADIBIDEA	105
5.0. Sarrera.....	105
5.1. Mundu mailako etorkin populazioaren bilakaera eta askotariko errealitateak	106
5.2. Euskal Herriko etorkin populazioaren bilakaera eta askotariko errealitatea	107
5.2.1. Euskal herriko immigrazioaren bilakaera ikuspegi soziodemografiko eta soziolinguistikotik	108
5.2.2. Immigrazioa eta hezkuntza.....	112
5.2.3. Ikasle etorri berrien jatorriak.....	112
5.2.4. Ikasle etorri berriak irakaskuntza-ereduetan	113
5.2.5. Ikasle etorri berrien jatorrizko hizkuntzak	115
5.3. Ikasle etorri berriak eta hizkuntzen irakaskuntza eta ikaskuntza	116
5.3.1. Harrera-lurraldeko hizkuntzen irakaskuntza eta ikaskuntza	117
5.3.1.1. Murgilketa-ereduak balio du etorri berriek harrera-lurraldeko hizkuntza ikas dezaten?.....	117
5.3.1.2. Hainbat proposamen pedagogiko eta didaktiko orokor..	120
5.3.1.3. Europako hainbat adibide	121
5.3.2. Etorri berrien jatorrizko hizkuntzak	123
5.3.2.1. Ikasle etorri berrien «nortasun-arazo bikoitza».....	124
5.3.2.2. Eskolan etorri berrien jatorrizko hizkuntzak sustatzeko hainbat proposamen.....	125
5.3.2.2.1. Askotariko jatorria duten kultur adierazpenak elkarbanatu	126
5.3.2.2.2. Hizkuntzak ezagutarazi eta elkarbanatu	126
5.3.2.3. Euskal Herriko hainbat esperientzia eta egitasmo	126
5.3.2.3.1. Haur Hezkuntzako gelak txokotan antolatzea.....	127
5.3.2.3.2. Ikas-komunitateen esperientzia	127

5.3.2.3.3. Kultura arteko programa eta proiektuak 128
5.3.2.3.4. Hezkuntza Sailaren kulturartekotasunerako
eta etorri berrien inklusiorako programa 128
5.3.2.3.5. Jatorrizko hizkuntzen ikastaroak 128

BIBLIOGRAFIA..... 133

Hitzaurrea

Ibon Manterola eta Naiara Berasategik munduko hizkuntzei buruzko liburu praktikoa idatzi dute, beharrezkoa, eskuliburu bezala ikasle eta irakasle askok eskertuko dutena. Hizkuntza gutxituen aniztasunaren aldeko sentiberatasuna sortu eta jakin-mina elikatzeko oso aproposa.

Munduan sei bat mila hizkuntza hitz egiten direla gauza ezaguna da. Liburu honetan Skutnabb-Kangasi (2000) jarraituz hamaika milara heltzen da kopuru hori, keinu-hizkuntzak ere hizkuntzak baitira. Nolanahi ere, hizkuntza-aniztasun hori arrisku bizian dago, hizkuntza gehienak (% 95) gutxituak direlako, alegia, beren komunitatean ere beste hizkuntza handiagoen menpe edo itzalean, ukipen-egoera ezegonkorrean bizi direlako. Ezagutza orokor hau zehaztasunez aurkezten da liburuan, bere aberastasun eta arriskuak agerian jarriz. Aberastasun horren galerak dakarren hondamendia argi erakusteaz gain, galera horri, neurri batean behintzat, aurka egiteko gure esku egon daitezkeen ekimen eta jarrerak ere agertzen dira liburu honetan, eta guztiz egokiak iruditzen zaizkigu.

Hizkuntza-aniztasuna, nolanahi ere, gizartearen berezko ezaugarri arrunta dela esan genezake, gaurkoan eta betikoan. Gizarteak, erkidegoak, estatuak ez dira inoiz elebakarrak izan ezta izango ere. Honela adierazten du UNESCOK berriki argitaratu duen proposamenean:

Como la diversidad lingüística es a la sociedad humana lo que la diversidad biológica a la naturaleza, constituye un factor de enriquecimiento mutuo, de acercamiento y de diálogo intercultural. El plurilingüismo no es solo la presencia de varios idiomas que coexisten y no se manifiesta ni por una pérdida ni por una ganancia individual o colectiva, sino que adopta la forma de una situación en curso de transformación cualitativamente nueva. En ese contexto, las personas monolingües no pueden participar ni comunicar en todos los planos de la sociedad. El plurilingüismo es la norma, no la excepción. Es una baza, no un problema ni una carga. Constituye el fundamento de la singularidad de la comunicación humana y su buena gestión, en una estructura democrática, contribuye a la participación efectiva y equitativa de los ciudadanos en el espacio público lo mismo en el plano local que en el nacional, regional o mundial; a la paz y a la cohesión social, así como al desarrollo duradero. Por lo dicho, se debe asegurar la presencia y el empleo de todos los idiomas en el ciberespacio, para crear sociedades del conocimiento incluyentes que respeten la diversidad lingüística y cultural, en las que la información y el saber sean accesibles, libres y estén compartidos por todas y todos.

(UNESCO, 2011)

Gauzak horrela izan arren, ez dugu behar bezala ezagutzen hizkuntza ondarearen aniztasuna, ezta gure artean daukaguna ere. Ondorioz, ez gara ohartzen gure hizkuntza-jokabideak nolako eragina izan dezakeen egoera horretan.

Hizkuntza aniztasuna normaltasunarekin eta aberastasunarekin lotzea oso garrantzitsua da, tartean, elebakartasunaren eta homogeneotasunaren arriskuez ohartzeko, eta bizikidetzaren harmoniatsua baten alde egiteko. Ukipen egoerak zuzentasunez bideratzea ezinbestekoa baita, eta hala, kultura ezberdinek mundua irudikatzen dituzten (hizkuntza) forma ezberdinei uko egin beharrik ez dago, ezta komunikaziorako oztopo bezala ikusi beharrik ere.

Euskaldunok, txikiak garen aldetik —herrialde txikia da gurea eta euskal hiztunen gizataldea ere txikia da— hizkuntza nahiz kultura-ukipenean bizitzera ohituak gaudela esan genezake. Halere, joera errazek, homogeneotasunera jotzen dutenek, bide askotatik eragiten dute, bereziki hedabideetatik, eta ez da batere samurra erosoagoa den joera horri aurre egitea. Aberatsa, bizia eta emankorra izan arren, aniztasunak ez du askotan bere kabuz arrakastarik izaten gizartean, eta horregatik dira beharrezkoak lege aldetik eta erakunde publikoen aldetik egokiak diren erabaki eta bitartekoak. Eskola izaten da erakunde horietatik lehenengoetarikoa hizkuntza-aniztasunaren alde (edo kontra) egiteko aukeratzen den erakundea. Eta Euskal Herrian, euskararen aldeko erronkan ez bairik gabe garrantzitsuena izan da. Hortaz, eta gainera liburuaren hartzaileak irakasle eta ikasleak izan daitezkeela kontuan izanik, ulertzekoa da liburu honetan eskolak eta hezkuntza-ekimenak duten erditasuna.

Liburua bost ataletan banatu dute egileek, munduko hizkuntza-aniztasuna eta hizkuntza gutxituen auziarekin hasi, eta hizkuntza gutxituen indarberritzeko gure artean egon diren eta dauden proposamen teoriko eta praktikoen ezagunenak aurkeztuz, bigarren; hirugarren atalean, hizkuntza gutxituen giza eskubideak eta hezkuntza aztertzen dira, elkarren arteko lotura estuak agerian jarritz; laugarren atala berriz, hizkuntza hauen irakaskuntzari eskaintzen zaio oso-osorik. Aipagarria da bertan eskaintzen den informazio aberatsa, munduan leku ezberdinetan hainbat hizkuntza gutxiratu hezkuntzaren bitartez biziberritzeko dauden proposamen eta esperientzia ezberdinak aurkezten baitira. Bestalde, atal honetan ageri den ikusmira kritikoa bereziki erakargarria egiten zaigu. Ez da deskribapen hutsa. Esango genuke hiztegi-proposamen bat ere badagoela bertan, eta euskaldun askoren artean nahiko arinki erabiltzen diren terminoak (murgilketa, irakaskuntza elebiduna, ama hizkuntzaren irakaskuntza...) zehaztasun eta fiabardura garrantzitsuekin eskaintzen zaizkigu. Bosgarren eta azkeneko atalak immigrazioa, hizkuntza gutxituak, eta eskola dituztenak. Bertan, immigrazioaren ondorioz gertatzen ari den hizkuntza eta kultura-aniztasun berria hartzen da hizpide eta nolabait egoera horrek, berriz ere irakaskuntzara garamatza, alor horretan duen eragina aztertzen baita gehienbat. Etorrinen fenomenoak gizarte osoan du eragina, eta gizartean sortzen diren joerak ezin dira alboratu; nolahi ere, eskolarentzat bihurtu da zuzen-zuzenean erronka berria. Hari hori jarraiki, aurkezten da azken kapitulu honetan Euskal Herriko eta

munduko hainbat esperientzia eta proposamenen berri. Herrialde batetik bestera aldeak daude, eta liburura ekartzen diren adibideak, denak dira interesgarriak, alegia eskolaren erronka berri horri imajinazioz erantzuna emateko saioak. Erabateko eta behin betirako erantzunik ez dago, jakina, bilatzen jarraitu beharra, ikerketa eta saio ezberdinen arakatu beharra ezin da saihestu, eta auzi garrantzitsuena hauxe: nola erakutsi bertako hizkuntzak ikasle etorri berriei beraienak ahaztarazi edo baztertu gabe. Irtenbide arrakastatsuena, alegia ikasleengan eskola-porrot gutxien sorrarazten duena, harrera-lurraldeko hizkuntzak irakasteaz gain jatorrizkoak ere nolabait mantendu eta indartuz lortuko litzateke. Izan ere, Carme Junyentek (2008) dioen bezala, komeni da kontuan izatea norbanakoak gehiago irabazten duela identitateak gehitzen direnean kendu edo ukatu nahi direnean baino, horregatik integratzen dira hobeto bere jatorriarekin loturak mantentzen dituzten etorkinak.

Azkenik, liburuaren praktikotasuna nabarmentzen duen beste osagai bat azpimarratu nahi nuke. Kapitulu bakoitzaren amaieran jarduera batzuk proposatzen dira. Askotarako izan dezakete balioa galdera, irakurketa gehigarri edo ariketa hauek, ez eskolarako soilik. Giza zerbitzuetan, eta bereziki hedabideetan, hizkuntza-aniztasunak behar duen baino askoz leku gutxiago hartzen du, eta on litzateke bide horietatik hizkuntza-aniztasuna errespetatzeaz gain, gai erakargarri eta bizi bihurtzea, dena ezin baita eskolaren esku utzi.

Itziar Idiazabal
Munduko Hizkuntza Ondarearen UNESCO
Katedraren koordinatzailea. UPV/EHU

ERREFERENTZIAK

- Junyent, C. (2008): "Inmigración y diversidad lingüística", in B. Uranga eta M. Maraña, (eds.) *El futuro de las lenguas*, Catarata, Madril, 49-68.
- UNESCO (2011): "Organización de una cumbre mundial sobre el plurilingüismo", Punto 44 del orden del día provisional de la reunión 187 del Consejo Ejecutivo (187 EX/44/1).

1. Munduko hizkuntza-aniztasuna eta hizkuntza gutxituak

1.0. SARRERA

Liburuaren lehen atal honetan munduko hizkuntzen gainbegiratu orokor bat eskaintzen da, tartean, hizkuntza gutxituei arreta berezia emanez. Hizkuntza kopuruak behin baino gehiagotan ageriko dira atalean zehar. Baina lehendabizi hizkuntza kopuruak zehaztearen zailtasunez jardungo dugu. Batek pentsa lezakeenaren kontra, beti ez baita erraza hiztun-talde batek egiten duena hizkuntza bat ala hizkuntza baten aldaera soilaren zehaztea. Behin zailtasun hauen berri emanda, munduko eta Europako hizkuntza kopuruak eta hizkuntzen hiztun kopuruak aurkezten dira. Hizkuntza gutxi batzuen nagusitasunaz ohartzeko balio dezakete. Baina batez ere, munduan eta Europan zenbat eta zenbat hizkuntza gutxitu dagoen konturatzeko. Hizkuntza gutxituez jardutea izango da hurrengo pausoa. Hainbat definizio eman izan da «hizkuntza gutxitu» kontzeptuaz, eta komeni da zenbait nabardura egitea, kontzeptua argitze aldera. Hizkuntza gutxituez hitz egiteak, zoritxarrez, hizkuntzen desagertzea dakarkigu gogora. Desagertzea, ala, eraiketa? Gaur egun munduan gertatzen ari den hizkuntzen desagertze-erailketaren atzean zer dagoen jakiteko baliatuko dugu «hizkuntzazidio»ari buruzko atala. Bukatzeko, hizkuntza-aniztasunaren hainbat aldarri bildu dugu. Elebakartasunaren aldeko mitoei aurre eginez, eleaniztasunak dakartzan onurak azpimarratzen saiatuko gara. Ikusiko dugunez, eleaniztasuna eta hizkuntza gutxituen bizirautea elkarri oso estu lotuta daude.

1.1. MUNDUKO HIZKUNTZEI GAINBEGIRATUA

Gaur egun, kalkulu gehienen arabera, 6.000 hizkuntza inguru egiten da munduan.¹ Kopuru hori zehaztea, ordea, auzi korapilatsua da, hizkuntza asko eta asko dokumentatu gabe daudelako, eta gainera, geroxeago ikusiko dugun bezala, sarritan ez delako batere samurra hizkuntzen eta dialektoen arteko mugak ezartzea (Amorrortu *et al.*, 2004).

Gainera, hizkuntza kopuruei buruzko ikerketetan ahozko hizkuntzak dira kontuan hartu ohi direnak. Aitzitik, Skutnabb-Kangasen (2000) kalkuluen arabera, ahozko hizkuntza bat garatu duten komunitate askotan eta askotan oso litekeena da keinuzko hizkuntza bat ere garatu izana. Hortaz, 6.000 hizkuntza inguru ez, baizik

1. Zenbakien dantza handi xamarra da, dena dela ere. Esaterako, *Ethnologue* (2009) ezagunaren hamaseigarren edizioan 6.909 hizkuntza agertzen dira.

eta 11.000 hizkuntza inguru leudeke munduan, keinu-hizkuntzak kontuan hartuz gero².

1.1.1. Hizkuntza kopurua zehaztea ez da dirudien bezain erraza

Munduko hizkuntza-aniztasunaz kezkatu diren ikertzaile ugari heldu behar izan diote auzi honi. Zein irizpideren arabera erabaki dena delako hiztun-taldeak hitz egiten duena hizkuntza bat dela, ala, aldiz, aldaera edo dialekto bat dela? Jarraian, Skutnabb-Kangasek (2000) proposatzen dituen hainbat irizpide dakargu. Autore horren arabera, ez dago irizpide linguistikorik hizkuntza bat eta dialekto bat bereizteko. *Hizkuntza-egiturazko antzekotasunek edo ezberdintasunek* oso diferentek diren hizkuntzak bereizten lagun dezakete, baina hortik aurrera, askorik ez. Erraza da, esaterako, txinera eta ingelesa irizpide linguistiko hutsen bidez bereiztea. Baina, aldiz, suediera, daniera eta norvegiera? Egituraren aldetik oso gertu dauden hizkuntzak dira, baina bereizi egiten dira. Serbiera eta kroaziera are gertuago daude, eta XX. mende ia osoan hizkuntza bakartzat jo izan badira ere (serbo-kroaziera), gaur egun bi hizkuntza diferente direla esaten da.

Elkar ulertzea beste irizpide bat izan daiteke. Bi pertsonak bakoitzak bere «hizkuntzan» jardunda, elkar ulertzen ez badute, esan liteke hizkuntza ezberdinetan ari direla. Bestela, bata bestearen aldaera direla, edo biak hirugarren hizkuntza baten aldaerak direla. Baina irizpide hau ere korapilatsua izan liteke. Adibidez, gerta liteke A hiztunak B hiztunaren aldaera ulertzea, baina B-k A-rena ez. Orduan? Edo beste kontu bat izan liteke ea nola neurtu behar den elkar ulertzearena. Erabateko elkar-ulertzea gertatu behar da ala nahikoa da pixka bat ulertzea? Irizpide honen ahultasuna erakusten duen beste adibide bat izan liteke ahoz bakarrik egiten duten eta bata bestearengandik gertu dauden komunitateena. Litekeena da A komunitateak gertuen daukan B komunitatearekin X hizkuntzan elkar ulertzea. Baina agian Ak ez du ulertuko urrunxeago dagoen C komunitatearen aldaera, bai, ordea, B-k. Eta C-k D-rena ulertuko du, baina ez B-k. Ikusten da elkar ulertzearen irizpidea ere ez dela modu absolutuan baliagarria.

Esan izan da *hiztunaren intuizioa edo sena* erabili daitekeela hiztun horrek egiten duena hizkuntza bat ala aldaera bat den jakiteko. Alegia, hiztun batek jakin lezakeela berak hitz egiten duena hizkuntza bat den ala aldaera bat besterik ez den. Skutnabb-Kangasen ustez, ordea, hizkuntza bereko hiztunen intuizioak ezberdinak izan litezke. Esaterako, hiztuna elebakarra ala elebiduna/eleaniztuna izateak eragina eduki lezake: nederlandera hizkuntza den ala ez erabakitzeke orduan, adibidez, ez da gauza bera pertsona batek beste hizkuntza indoeuropar batzuk jakitea (daniera, ingelesa, alemanera, latina...) ala soilik, adibidez, suediera jakitea. Azken horrentzat nederlandera hizkuntza izango da, baina agian, hizkuntza indoeuropar gehiago

2. Aipatu behar da lehen atal honetan aurkeztuko diren datu eta taulek munduko hizkuntzen informazio mugatua ematen dutela, ahozko hizkuntzak soilik hartzen baitira kontuan.

Munduko h

egiten d
egiten d

Ahoz

Idatzizko
identifikat
dakien eta
egingo da
suedierare
diferente
sarritan hiz
hizkuntzak
duten irizp

Oro E

absolutuan
tasunak da
testuak uler
ingelesen a
delakoa, B
hizkuntza b
ugari dagoe

Estand

izanez gero
estandarizat
direla hizku
munduko hiz
batzuk eta ke
oinarritutako

Skutnab

ustez, botere
da euren eg
Argudio hau
ez den, azke
izan deneko
dialekto bat
eliteek bultz

Irizpidea

dirudiena ba
emango ditug

egiten dituenak ez du hain garbi izango nederlandera hizkuntza bat den ala berak egiten dituen beste hizkuntzetako baten aldaera bat.

Ahozko ulermenaren irizpidea ere auzitan jartzen du Skutnabb-Kangasek. Idatzizko ulermena baino pisu handiagoa ote dauka ahozko ulermenak hizkuntzak identifikatzeko orduan? Har dezagun Suedia aldeko adibide hau, zehazki, suomiera dakien eta eskolan suediera ikasi duen hiztun bat. Horrek idatzizko daniera ulertu egingo du. Baina ahozko daniera, seguru asko, ia batere ez. Orduan, idatzizko daniera suedieraren dialektotzat jo liteke, baina ahozko daniera eta suediera, bi hizkuntza diferente direla esan beharko da. «Muturreko» adibide honek ongi erakusten du sarritan hizkuntzen arteko ahozko eta idatzizko ulermenak ez datozela bat, eta beraz, hizkuntzak eta aldaerak bereizteko orduan, hauek ere ez direla beti funtzionatzen duten irizpideak.

Oro har, hizkuntza-egiturazko aldeak eta elkar ulertze maila ez dira modu absolutuan irizpide baliagarriak. Norvegierak eta suedierak egiturazko antzekotasunak dauzkate eta hiztun gehienek elkar uler dezakete, baita nahikoa ongi idatzizko testuak ulertu ere. Eta hala ere, bi hizkuntza ezberdintzat jotzen dira. Ingelesaren edo ingelesaren adibidea ere baliagarria da hau ulertzeko. Black English delakoa, cockney delakoa, RP delakoa, Indiako ingelesa, Nigeriakoa, eta Appalachian ingelesa hizkuntza bakarra direla esango da, nahiz eta horien artean hizkuntzako diferentzia ugari dagoen eta horietako bakoitzeko hiztunek ziur asko ez duten elkar ulertuko.

Estandarizazioa ere erabili izan da irizpide modura. Alegia, aldaera estandarra izanez gero, orduan bakarrik litzateke hizkuntza. Eta kontuan hartuta idazketa estandarizazioaren aurrealdintza dela, batek pentsa lezake soilik idazketa daukatenak direla hizkuntzak. Estandarizazioa eta hizkuntza modu oker honetara lotuz gero, munduko hizkuntza kopurua nabarmen murriztuko litzateke, indigenen artean gutxi batzuk eta keinu-hizkuntzen artean ere beste gutxi batzuk betetzen baitute idazketan oinarritutako estandarizazioaren baldintza.

Skutnabb-Kangasek aipatzen duen azken irizpidea, eta erabakigarriena bere ustez, *botere politikoa* da. Hiztunek daukaten botere politikoa erlatiboa funtsezkoa da eurek egiten duten hizkuntza edo aldaera hori zer den erabakitzeko orduan. Argudio hau muturrera eramanda, hauxe baieztatu liteke: zer den hizkuntza eta zer ez den, azkenean, erabaki politikoak dira. Hizkuntza politikaren esparruan definitu izan deneko hainbat adibide ematen ditu Skutnabb-Kangasek: hizkuntza armadadun dialekto bat da, edo hizkuntza estatu-mugak dituen dialekto bat da, edo hizkuntza eliteek bultzatutako dialekto bat da.

Irizpideak irizpide, garbi dagoena da munduko hizkuntza kopurua zehaztea dirudiena baino askoz ere zeregin konplexuagoa dela. Horregatik, atal honetan emango ditugun hizkuntza kopuruak eta hiztun kopuruak neurritz hartu behar dira.

Iturrien eta ikertzaileen fidagarritasuna ukatu gabe, baina era berean, aipatu berri ditugun arazoak gogoan izanda.

1.1.2. Munduko hizkuntza kopurua

Ethnologueren arabera, lehentxeago ere esan dugu, 6.909 dira bizirik dirauten hizkuntzak. Kontinenteka begiratuta, aipagarria da hizkuntza kopuruak ez daudela modu uniformeetan banatuta. Moreno Cabrerak (2000) aipatzen dituen Grimes (2000) eta Krauss (1992) ikertzaileen arabera, Afrikan eta Asian bakoitzean hizkuntzen heren bat daude. Amerikan eta Pazifikokoan % 15 eta % 18 dira, hurrenez hurren (Amorrortu *et al.*, 2004), eta azkenik, Europan, munduko hizkuntzen % 3 bakarrik dago.

Ethnologueren datuetara jotzen badugu, ikusten da proportzioak antzekoak direla.

1.1.taula. Hizkuntza kopuruak kontinenteka.

Kontinentea	Hizkuntza kopurua	%
Afrika	2.110	30,5
Amerika	993	14,4
Asia	2.322	33,6
Europa	234	3,4
Pazifikoa	1.250	18,1
Guztira	6.909	100

Iturria: www.ethnologue.com

Ethnologuen kontaketa, jatorrizko lurraldean bakarrik kontatzen da hizkuntza bakoitza. Adibidez, gaztelania ez da Amerikako hizkuntzen artean kontatzen, baizik eta Europan bakarrik. Halaber, kontaketa hau egiterakoan, «bizirik dagoen hizkuntza» honela definitzen da Ethnologuen: hizkuntza hori lehen hizkuntzatat daukan hiztun bat behintzat daukana. Beraz, ez dira hemen sartzen bigarren hizkuntza modura bakarrik erabiltzen diren hizkuntzak, alegia, «natiborik» batere ez duten hizkuntzak.

Hurrengo taulan, berriz, munduko nazioen artean hizkuntza-aniztasuna zenbatekoa den ikusiko dugu. Badira hizkuntza kopuru handia daukaten herrialdeak, baina baita hizkuntza kopuru oso txikiak daukatenak ere. Aurrekoan bezala, taula honetan adierazten diren kopuruek lehen hizkuntza modura egiten diren hizkuntzak esan nahi dute. Aniztasunaren argazki bat egiteko, sei multzotan banatu ditugu herrialdeak. 2. taulan lehen hizkuntza modura 500, 200 eta 100 hizkuntzatik gora daukaten herrialdeak bildu ditugu.

1.2. taula. Hizkuntza kopuruak herrialdeka (I).

500 hizkuntzatik gora		200 hizkuntzatik gora		100 hizkuntzatik gora	
Papua Ginea Berria	830	India	445	Brasil	193
Indonesia	722	Estatu Batuak	364	Filipinak	181
Nigeria	521	Mexiko	297	Kanada	169
		Txina	296	Malaysia	145
		Kongo	217	Errusia	135
		Kamerun	279	Sudan	134
		Australia	207	Tanzania	129
				Txad	133
				Nepal	127
				Myanmar	116
				Vanuatu	114
				Vietnam	108
Guztira	2.073	Guztira	2.105	Guztira	1.684

Iturria: www.ethnologue.com-etik egokitua.

Lehen begiratu batean, azpimarragarria da 22 herrialde hauetan 5.669 hizkuntza daudela. Guztira 6.909 hizkuntza daudela kontuan hartuz gero, hizkuntza horien guztien % 82 lehen hizkuntza modura 22 herrialdetan bakarrik egiten dira. Hau da, munduko hizkuntza-aniztasunaren pisu handia oso herrialde gutxiren gainean dago, nahiz eta gogoan izan behar den hemen ez dela kontuan hartzen herrialde bakoitzean zenbat hizkuntza egiten diren bigarren, hirugarren hizkuntza modura.

1.3. taula. Hizkuntza kopuruak herrialdeka (II).

50 hizkuntzatik gora		25 hizkuntzatik gora		10 hizkuntzatik gora	
Etiopia	88	Israel	48	Belgika	29
Kolonia	83	Bolivia	41	Aljeria	22
Burkina Faso	70	Italia	42	Espania	21
Alemania	69	Argentina	40	Polonia	20
Frantzia	62	Azerbaijan	34	Txile	16
Afganistan	52	Suedia	30	Uruguai	12

Iturria: www.ethnologue.com-etik egokitua.

Taula honetan hizkuntza kopuru txikiagoa daukaten herrialdeak bildu ditugu. 2. taulan kopuru bakoitzari dagozkion herrialde guztiak sartu baditugu ere (gutxi ziren, ikusi dugun moduan), oraingo kopuruetan lagin txiki bat bakarrik jarri dugu (asko eta asko direlako herrialdeak kopuru bakoitzean).

Bati baino gehiagori harrigarria egingo zaio ikustea Alemanian 69 hizkuntza daudela, Frantzia 62, Argentinan 40, Aljerian 22, Espainian 21.

Euskal Herrian lehen hizkuntza modura zenbat hizkuntza egiten den ez dakigun arren, etorkinen hizkuntzei buruzko ikerketa batek aditzera eman du Hego Euskal Herrian 100 hizkuntzatik gora erabiltzen direla (Uranga *et al.*, 2008).

1.1.3. Europako hizkuntza kopurua

Jarraian datorren 4. taulan ikus daiteke Europar Batasuneko estatuetan zenbat hizkuntza hitz egiten diren. Kontuan izan behar da hizkuntza kopuru hauetan jatorrizko hizkuntzak ez ezik, lurralde horretan lehen hizkuntza bezala hitz egiten diren hizkuntzak jasotzen direla, beraz, kopuruak altuagoak dira. Ikus daiteke, kasu honetan, mundu mailan ez bezala, estatu gutxi direla 50 hizkuntzatik gora jasotzen dituztenak. Aldiz, multzo bakoitzean zenbat estatu dauden begiratuta, ikusten da estatu gehienak 30-10 hizkuntza bitartean dituztenen taldean sartzen direla.

1.4. taula. Hizkuntza kopuruak Europako estatuetan.

50 hizkuntzatik gora		50etik 30 hizkuntzara		30etik 10 hizkuntzara		10 hizkuntzatik behera	
Errusiar Federazioa	135	Turkia	45	Suedia	30	Portugal	9
Alemania	69	Ukraina	42	Belgika	29	Bosnia eta Herzegovina	8
Frantzia	62	Italia	42	Suitza	26	Albania	7
Erresuma Batua	56	Herbehereak	38	Grezia	24	Luxenburgo	6
				Finlandia	23	Montenegro	6
				Errumania	23	Andorra	5
				Kroazia	22	Irlanda	5
				Serbia	21	Liechtenstein	4
				Espainia	21	Malta	4
				Austria	20	Gibraltar	3
				Txekiar Errepublika	20	Monako	3
				Norvegia	20	Islandia	2
				Polonia	20	San Marino	2
				Estonia	18	Balkaniar estatuak	1
				Hungaria	17		
				Bulgaria	16		
				Danimarka	13		
				Letonia	13		
				Moldavia	13		
				Eslovakia	13		
				Lituania	12		
				Bielorrusia	11		
				Mazedonia	10		
				Eslovenia	10		

Iturria: www.ethnologue.com

1.1.4. H

G
kopuru
zaiokeg
are dra
Erabiltz
baldintz
rrantziz

1.1.4.1.

H
dituzte

100
Txine
Gazte
Ingele
Arabi
Indue
Benga
Portu
Errus
Japon

Iturria

Ez

tzak. Ta
hiztunek
hizkuntz
ingelesar
kopurua
iritsiko g

1.1.4.2. E

6. ta

dituzten
dituzten
portugesar
hizkuntza

1.1.4. Hiztun kopuruak

Gizateriaren hizkuntza-aniztasunaren etorkizuna aurreikusteko, hizkuntza kopuruari bakarrik ez, hizkuntza bakoitzak duen hiztun kopuruari ere errepara diezaikegu. Munduko hizkuntzen ia % 82k 100.000 hiztun baino gutxiago dauzka, eta, are dramatikoagoa dena, hizkuntzen ia % 56k 10.000 hiztun edo gutxiago dauzka. Erabiltzaile kopuru urria izatea ez da hizkuntza txikien etorkizunean eragiten duen baldintza bakarra, baina hizkuntza-komunitate txiki horietan hizkuntza-aldaketa garrantzitsuak izango direla aurreikus daiteke (Crystal, 2000; Amorrortu *et al.*, 2004).

1.1.4.1. Munduko hizkuntzen hiztun kopuruak

Hurrengo taulan lehen hizkuntza modura 25 milioi eta 100 milioi hiztun artean dituzten hizkuntzak jaso ditugu.

1.5. taula. Munduko hizkuntzen hiztun kopuruak.

100 milioi hiztunetik gora		50 milioi hiztunetik gora		25 milioi hiztunetik gora	
Txinera	1213 milioi	Alemana	90,3 milioi	Poloniera	40 milioi
Gaztelania	329	Javanera	84,6	Malaysiera	39,1
Ingelesa	328	Teluguera	69,8	Malayamera	35,9
Arabiera	221	Frantsesa	67,8	Sundera	34
Induera	182	Koreera	66,3	Pertsiera	31,4
Bengalera	181	Tamilera	65,7	Marwariera	31,1
Portugesera	178	Italiera	61,7	Ekialdeko panjabiera	28,2
Errusiera	144	Urdua	60,6	Filipinera	25
Japoniera	122	Turkiera	50,8	Jausa	25

Iturria: www.ethnologue.com-etik egokitua.

Ezaguna da txinera, gaztelania eta ingelesa direla gehien egiten diren hizkuntzak. Taula honek, dena dela, hizkuntza hauek lehen hizkuntza modura zenbat hiztunek darabiltzaten adierazten du. Ez dira beraz «benetako» hiztun kopuruak, hizkuntza bat ez baita lehen hizkuntza modura bakarrik erabiltzen. Esate baterako, ingelesaren kasuan, bigarren edota atzerriko hizkuntza modura ikasi duen hiztun kopurua ere kontuan hartuz gero, 1.500 eta 2.000 milioi arteko hiztun kopurura iritsiko ginateke (Crystal, 2006).

1.1.4.2. Europako hizkuntzen hiztun kopuruak

6. taulak Europar Batasunean hitz egiten diren Europako hizkuntzak eta hauek dituzten hiztun kopuruak adierazten ditu. Gutxi dira hiztun kopuru esanguratsuak dituzten hiztunak, eta hauek botere handia duten hizkuntzak dira: espainola, ingelesa, portugesa eta errusiera. Taula honetan 3 milioitik gorako hiztun kopuruak dituzten hizkuntzak bakarrik hartu dira kontuan, beraz, hortik beherako hiztun kopuruak

dituzten hizkuntzak ez dira sartu, euskara esaterako. Argi dago, halaber, hizkuntza asko direla 10 milioitik beherako hiztun kopuruak dituztenak.

1.6. taula. Europako hizkuntzen hiztun kopuruak.

100 milioi hiztunetik gora	100 milioi eta 50 milioi hiztun artean	50 milioi eta 10 milioi hiztun artean	10 milioi hiztunetik behera
Espainola Ingelesa Portuguesa Errusiera	Germaniera Frantsesa Italiera Turkoa	Poloniera Ukrainera Romaniera Dutcher Serbo-Kroaziera Babariera Greziera Hungariera Katalana-Valentziara-Balearra	Czechera Kurduera Lombardera Bulgariera Belaursera Swedeniera Napoletano-Kalabresera Serbiera Tatarrrera Germanera Swissera Venetiera Vlaamesera Albaniera Danishera Kroaziera Solovakiera Finlandera Minfrankischera Sizilianera Norwegianera Galiziera Lithuaniera Piemontesera

Iturria: www.ethnologue.com

Hiztun kopuruen testuinguru honetan, euskarari begiratu arin bat ematea aski da konturatzeko hizkuntza txikia dela hiztun kopuruei dagokienez. Euskara 3 milioitik behera hiztun dituzten hizkuntza gutxituen artean kokatzen da. Beraz, ezin dugu esan hiztun aldetik hizkuntza indartsua denik. Euskara Euskal Herriko jatorrizko hizkuntza da, eta gaur egun bi hizkuntza nagusirekin (frantsesa eta gaztelania) dago diglosia-egoeran. Ondorengo koadroan ikus daiteke, hiru hizkuntza hauek dituzten hiztun kopuruen arteko konparaketa. Ikus daiteke, euskararen hiztun kopuruak nabarmen baxuagoak direla frantsesaren eta gaztelaniaren aldean.

1.7. taula. Euskararen, frantsesaren eta gaztelaniaren hiztun kopuruak.

	Euskara	Frantsesa	Gaztelania
Hiztun kopurua	680.000	67.800.000	329.000.000

Iturria: www.ethnologue.com

Euskararen antzeko egoera duten hizkuntza txiki ugari dago bai European, baita munduan ere. Intuizioa erabilia nahikoa erraz asma daiteke hizkuntza gutxitu bat hiztun gutxi dituen hizkuntza dela, edo hizkuntza handi bat(zu)en ondoan mendekotasun-egoeran dagoen hizkuntza dela. Baina intuizioetatik haratago, hizkuntza gutxituen definizio zehatza bilatzea ez da dirudien bezain erraza, hurrengo atalean ikusiko dugun bezala.

1.2. HIZKUNTZA GUTXITUAK

Definizio bat baino gehiago eman izan zaio «hizkuntza gutxitu» kontzeptuari. Blancheten (2005) lanean oinarrituta, hainbat jakintza-arlotan proposatu diren definizioak dakartzagu.

Soziologiaren esparruan «gutxiengo» kontzeptuaren hainbat definizio topa daitezke, hizkuntza gutxitua zer den ulertzeko lagun dezaketenak:

Gutxiengo³ terminoak lehenik eta behin gogorarazten du osotasun baten zatiketa gutxienez bi azpimultzotan. Eta bi multzoetako bat bestea baino ugariagoa da, edo bi azpimultzo baino gehiago daudenean, bi horien gehiketa baino ugariagoa. Ugariagoa izatearen ezaugarriaz gain, gehiengoak izan ditzake beste ezaugarri batzuk ere; ugarienak direnak indartsuenak ere izan litezke (Boudon eta Bourricaud, 1994: 374).

Hainbat⁴ irizpideren arabera (kulturalak, erlijiosoak, politikoak edota etnikoak) gehiengo taldetik bereizitako azpitaldea, talde menderatzailearekin askotariko erlazioak dauzkana, neutraltasunetik gatazkarainokoak. 1. Terminoren zentzurik formalenean, gutxiengo / gehiengo aurkakotasunak kopuru-ezberdintasuna ezaugarritzat daukan egoera bat izendatzen du. 2. (...) Hala ere, antropologian eta historian 'gutxiengo' terminoa oso bestela erabiltzen da. Kopurua ez da funtsezkoa, baizik eta boterearen

3. Itzulpen guztiak geuk eginak dira. Jatorrizkoak ere emango ditugu. Hona hemen Boudon eta Bourricaudena (1994: 374 orr): «Le terme de minorité évoque d'abord la partition d'un ensemble en au moins deux sous-ensembles, dont l'un est plus nombreux que l'autre, ou, s'il y a plus que deux sous-ensembles, que la somme des autres. A la qualité d'être la plus nombreuse, la majorité peut joindre d'autres attributs ; les plus nombreux peuvent être aussi les plus puissants».

4. «Sous-groupe distingué du groupe majoritaire selon des critères divers (culturels, religieux, politiques et/ou ethniques) et entretenant avec le groupe dominant des relations diverses de la neutralité au conflit. 1. Au sens le plus formel du terme, l'opposition minorité / majorité désigne une situation caractérisée par une disparité numérique. 2. (...) Cependant, l'anthropologie et l'histoire usent du terme de 'minorité' en un tout autre sens, où le nombre n'est pas l'essentiel, mais où importent la distribution du pouvoir et le traitement inégalitaire des status. 3. (...) Plus que le terme de minorité, la sociologie retient celui de 'groupe minoritaire' pour désigner tout groupe placé dans une situation (...) telle qu'il se considère exclu de certains possibilités ou de certains avantages, et le plus souvent en situation de résistance ou de tension contre la majorité» (Akoun eta Ansard, 1999: 343).

banaketa eta estatusaren tratamendu ezberdina. 3. (...) Gutxiengo terminoa baino, soziologiak 'gutxiengoa duen taldea' darabil honelako egoera batean dagoen taldea izendatzeko: zenbait aukera edo abantailetatik kanpo dagoela uste da, eta gehienetan gehiengoaren aurka erresistentzia- edo tentsio-egoeran (Akoun eta Ansard, 1999: 343).

Bi definizio hauetan ikusten denez, gutxiengo kontzeptuari ez zaio bakarrik ikuspuntu kuantitatibo batetik begiratzen (hiztun kopuru aldetik gutxiago den taldea), baizik eta irizpide kualitatiboagoak ere sartzen dira jokoan: botere-erlazioak, estatus diferentea.

Soziologiaren eta antropologiaren esparrukoak dira honako definizioak:

Ikuspuntu⁵soziologikotik, talde bat gutxiengoa izango da bere kideek sozialki gutxietsia eta baliogabetua dagoen nortasuna daukatenean (Ferréol eta Jucquois, 2003: 209).

Zer⁶ deritze hizkuntza gutxituak? Hiru irizpideri zorrotz helduta: estatuan ofiziala ez den hizkuntza; gutxi gorabehera eremu batera muga daitekeen pertsona-talde batek mintzatua, eta egonkortasuna daukana (Poche, 2000: 19).

Aurreko definizioetan agertzen ez diren elementu batzuk ikus daitezke bi definizio hauetan. Gutxiengoa nortasunaren ikuspuntutik definitzen da lehen definizioan: gizartean baliogabekotzat edo balio gutxikotzat jotzen den nortasuna da gutxiengoaren ezaugarria. Pochek hizkuntza gutxitua ofizialtasun ezarekin, espazio jakin batean bil daitekeen taldearekin eta egonkortasunarekin lotzen ditu.

Zuzenbidean eta zientzia politikoetan ere jorratu izan den gaia da hizkuntza gutxituena, edo oro har, gutxiengoena:

Ez⁷ dago irizpide zehatzik gutxiengo linguistikoen definizio zehatz bat lantzeko (...) ofiziala, nazionala, gehiengoarena eta menderatzailea den hizkuntzaren inposizioaren aurka erresistentzia adierazten duen populazio taldea (Guillourel eta Koubi, 1999: 23).

Hizkuntza ofizial nagusiaren aurrean egiten den erresistentzian oinarritzen da hemen definizioa. Dena dela, argigarria da Guillourel eta bestek hizkuntza txikiak definitzeko irizpide zehatzen falta dagoela adieraztea. Phillipson, Rannut eta Skutnabb-Kangasek (1995: 12) ere puntu berean jartzen dute arreta:

5. «D'un point de vue sociologique, un groupe constitue une minorité quand ses membres possèdent une identité socialement infériorisée ou dévalorisée» (Ferréol eta Jucquois, 2003: 209).

6. «Que peut-on appeler langues minoritaires ? Si l'on s'en tient à trois critères strictement minima: une langue qui n'est pas la langue officielle d'un état, parlée (...) par un groupe de personnes que l'on peut circonscrire approximativement dans l'espace, et qui est dotée de stabilité» (Poche, 2000: 19)

7. «N'existe pas de critère précis pour élaborer une définition des minorités linguistiques (...) des groupes de population que expriment une résistance à toute imposition d'une langue officielle, nationale, majoritaire, dominante» (Guillourel eta Koubi, 1999: 23).

8. «The question of linguistic minorities in tribal, national, regional, and international sciences and studies» (Phillipson, Rannut eta Skutnabb-Kangasek, 1995: 12).

9. «Regional linguistic minorities: the territory of a State's population and the dialects of the language» (Phillipson, Rannut eta Skutnabb-Kangasek, 1995: 12).

10. «Qu'est-ce qu'une minorité linguistique ?» (Guillourel eta Koubi, 1999: 23).

11. «Si une langue est parlée par plusieurs personnes dans la plupart du territoire de l'Etat-Nation» (Poche, 2000: 19).

12. «What is a linguistic minority? A minor part of the population with language» (Guillourel eta Koubi, 1999: 23).

Nazioak,⁸ herriak, herri indigenak/gutxiengoak, tribuak, talde nazional (etnikoak), talde emigratzaile/etorkinak edo gutxiengoak bezalako kontzeptuen definizioa gizarte-zientzietan eta nazioarteko legedian korapilatsuen izan den auzia da (...) ez dago (...) oraindik gutxiengo baten definizio onarturik.

Honakoa Europako Eremu Urriko Hizkuntzen Gutunean ematen den definizioa da:

Eskualdeko⁹ edo eremu urriko hizkuntzak, a) estatu bateko biztanleek lurralde jakin batean erabili ohi dituzten hizkuntzak dira. Biztanle horiek osatzen duten taldea txikiagoa da estatuko gainerako biztanleria baino; eta b) eskualdeko eta eremu urriko hizkuntzak ez dira sartzen estatuaren hizkuntza ofizialen artean; estatuko hizkuntza ofizialen tokiko aldaera edo dialektoak eta etorkinen hizkuntzak ez ditu bere baitan hartzen (Europako Kontseilua, 1992).

Soziolinguistikaren koka daitezkeen definizio-proposamenek ere aurreko definizioetan agertu diren alderdiak ukitzen dituzte: irizpide kuantitatiboak (hiztun kopurua), baina baita mendekotasuna ere:

Zer¹⁰ da gutxiengo bat? Termino honi esanahi numeriko hutsa gainditzen duen konnotazioa gehitu zaio. Proporzioak aparte utzita, gutxiengo estatusa esleki dakiok menderatua den edo azpiratua den talde orori (Mackey, 1976: 43).

Hizkuntza¹¹ gutxitu bat beti baldin badago ere zentzu batean menderatua, badira itxura denez menderatze mota bat baino gehiago. Batzuetan, egoera botere kontu bat besterik ez da baina gehienetan gutxiengo linguistikoa gehiengo baino txikiagoa da kopuru aldetik Estatu-nazioaren barruan. Edozein kasutan, faktore erabakigarria antolaketa soziala da (Allardt, 1992: 47).

Zer¹² da gutxiengo linguistikoa bat? Nozioak asumitzen du badela osotasun bat eta bera osatzen duen talde bat gutxiengo dela (...) taldea eta gehiengo bereizten dituen

8. «The question of the definition of concepts like nations, peoples, indigenous peoples/minorities, tribals, national (ethnic) groups, im/migrant minorities/groups has been the most tricky in the social sciences and international law (...) there is (...) still no commonly accepted definition of a minority» (Phillipson, Rannut eta Skutnabb-Kangas, 1995: 12).

9. «Regional or minority languages" means languages that are: a) traditionally used within a given territory of a State by nationals of that State who form a group numerically smaller than the rest of the State's population; and b) different from the official language(s) of that State; it does not include either dialects of the official language(s) of the State or the languages of migrants» (Europako Kontseilua, 1992).

10. «Qu'est-ce qu'une minorité? Ce terme a revêtu une connotation qui dépasse la simple signification numérique. Mise à part la proportion, on peut assigner le statut de minorité à tout groupe dominé ou inférieur» (Mackey, 1976: 43).

11. «Si une langue minoritaire est toujours subordonnée dans un certain sens, il existe apparemment plusieurs sortes de subordination. Dans certains cas, la situation repose uniquement sur le pouvoir mais la plupart du temps la minorité linguistique est numériquement plus petite que la majorité à l'intérieur de l'Etat-Nation. Dans tous les cas, le facteur décisif est l'organisation sociale» (Allardt, 1992: 47).

12. «What is a linguistic minority? The notion assumes that there is a whole of which a group is a minor part (...) what makes the difference between that group and the majority has something to do with language (...) Linguistic minorities are created by nationalisms which exclude them» (Heller, 1999: 7).

horrek hizkuntzarekin dauka zerikusia (...) Gutxiengo linguistikoak baztertu egiten dituzten nazionalismoek sortuak dira (Heller, 1999: 7).

Hizkuntza gutxitua: hizkuntza-gatazka egoeran, hizkuntza menderatzailearen esku hainbat esparru eta funtzio galdu dituen hizkuntza (Coyos, 2010: 166).

Blanchetek (2005) laburbiltzen du biztanleriaren proportzioa, biztanleriaren banaketa edo hizkuntzaren erabilera bezalako irizpide kuantitatiboak kontuan hartu behar direla hizkuntza gutxiuak definitzerakoan. Baina halaber, gizartearen antolaketaekin edo irizpide soziopolitikoekin zerikusia duten alderdiak ere hizkuntza gutxituen definizioan integratu beharra azpimarratzen du. Hala nola hizkuntzaren estatusa, bazterketa, balioa galtzea, gutxiagotasuna, menderakuntza, dominazioa eta boterea. Halaber, boterea erabiltzeko aukera, talde-kontzientzia, tentsioa, erresistentzia eta gatazka. Parametro hauetan denetan kokatu behar da hizkuntza gutxituen definizioa.

1.2.1. Hizkuntza-ukipena eta hizkuntza-boterea

Atal berezi bat eskainiko diogu boterearen aldagaiari, eta hor, bizindar etnolinguistikoaren kontzeptuari. Aurreko definizio batzuetan ikusi dugun modura, hizkuntza gutxitua zer den adierazterakoan sarri egiten zaio erreferentzia hizkuntza gutxiuaren ondoan dagoen edo harekin ukipenean dagoen hizkuntza handiago bati. Alegia, hizkuntza gutxiuak berekin dakar beti ukipen-egoera bat, hizkuntza handiago batekiko ukipen-egoera. Halako egoeren berri emateko balio du diglosiaren kontzeptuak (Fishmanek emandako zentzuan):

Hizkuntza-komunitate batean bi hizkuntza edo bi hizkuntza-barietate desberdinen erabiltzea da. Hizkuntza edo barietate horiek esparru eta funtzio desberdinetarako erabiltzen dira: bata funtzio formaletarako (...) eta bestea informal eta pribatuetarako (...). Maizenik egoera diglosikoa desorekatua da funtzio horien banaketa bidezkoa ez delako. Gainera egoera diglosikoa dinamikoa da, hizkuntza batek, menderatzaileak, hain zuzen, bestearen funtzio eta erabilera-eremu berri batzuk bereganatzen dituelako denboran zehar (Coyos, 2010: 157).

Hizkuntzen arteko lehiara garamatza Coyosen aipuko azken enuntziatuak, edo bestela esanda, ukipenean dauden hizkuntzek elkarrekin lehiatzen dute erabilera-esparruak eta hiztunak bereganatzeko. Eta lehia horretan hizkuntza batek bestea menderatu egingo du, hizkuntza-botere handiagoa daukalako.

Atal honetan, hain zuzen ere, hizkuntzen arteko ukipen-egoeretan hizkuntza boterea zertan datzan ikusi nahi dugu, eta hor baliagarri deritzogu bizindar etnolinguistikoaren kontzeptuari (Giles, Bourhis eta Taylor, 1977; Bourhis, 2002; Bourhis eta Landry, 2008). Izan ere, talde etnolinguistiko ezberdinen arteko kontaktuak talde horiei eta euren hizkuntzaren erabilera edota estatusari nola eragiten dien hobeto ulertzen laguntzen du: Begien bistakoa den moduan, zenbat eta bizindar gehiago izan talde etnolinguistiko batek, taldeak zein euren hizkuntzak orduan eta aukera

gehiago izango dituzte bizirik irauteko eta taldeen arteko ukipen-egoeretan entitate kolektibo modura aurrera egiteko.

Azurmendik (2000) dioen bezala, bizindar etnolinguistikoaren aurrekaria sozio-linguistikari aurkitzen da, ikerketa-eremu horretan hizkuntzen egoera konparatzeko «hizkuntza-boterea»ren kontzeptua erabiltzen denetik (Mackey, 1976). Bertan ondorengo aldagaiak neurtzen dira:

1. Demografia: hiztun kopurua, hiztunen per capita errentaren batez bestekoa, bidaiari kopurua, populazioaren sakabanaketa, barne-produktu gordina, liburutegi publikoetan liburu kopurua eta argitaratutako liburu kopurua.
2. Banaketa. Hizkuntzen banaketa geolinguistikoa hizkuntza ofizial bezala lurraldean zehar.
3. Mugikortasuna: hizkuntza bakoitzak baimentzen duena, herrien arteko mugikortasuna, nagusiki populazioaren migrazioan aplikatuta.
4. Ekonomia: hizkuntzen edo hiztunen botere ekonomikoa.
5. Ideologia: hizkuntza bakoitzarekiko ideologia nagusia.
6. Hizkuntza bakoitzari dagokion kultura: hizkuntza bakoitzaren produkzioa arlo ezberdinetan, bai hizkuntza-talde bakoitzari dagokiona bai talde bakoitzak beste hizkuntza taldeei esportatzen diena.

Horrela, Giles, Bourhis eta Taylorrek (1977) bizindar etnolinguistikoaren kontzeptua proposatu zuten (Azurmendi, 2000); kontzeptu horrek tresna bat ematen du talde arteko testuinguru batean komunitate etnokulturalen indarrari eragiten dioten aldagai sozioestruturalak aztertzeke. Talde baten bizindar etnolinguistiko horrela definitzen dute: talde arteko testuinguru batean, talde batek portaera berezitua eta identitate kolektiboa izan dezan egiten duena. Hiru dimentsio estruktural bereizten dira: 1) faktore demografikoak, 2) euskarri eta kontrol instituzionala, eta 3) estatusa.

Faktore demografikoak direla-eta, ez da bakarrik kontuan hartzen taldea osatzen duten kideen kopuru absolutua, baizik eta, baita ere, kideen banaketa hirigune, eskualde edo lurralde nazionalen. Faktore demografikoak talde etnolinguistikoaren funtsezko onura izan litezke. Izan ere, kopuru handiak ematen duen indarra batzuetan erabili egin daiteke taldeek euren etorkizunaren esku izateko behar duten erakunde-kontrola lortzeko zilegitasuna lortzeko.

Euskarri eta kontrol instituzionalak ere zeresana dauka talde baten bizindar etnolinguistikoan. Faktore honek neurtzen duena da ea talde etnolinguistiko batek zenbaterainoko ordezkartza informala (presio-talde bezala ulertua) eta formala (erabakigune ofizialetan) lortu duen komunitatearen, lurraldearen, estatuaren edo nazioaren askotariko erakundeetan. Erakundeen kontrolak norbere taldearen etorkizuna eskuan izatea adieraz lezakeen neurrian, garbi dago bizindarraren

faktore hauxe dela giltzarria beste taldeekiko lehia aurrera egiteko, eta erakundeen kontrolaren joko-esparruan aldeko posizioa lortzeko.

Azken faktoreak taldearen zein bere hizkuntzaren *estatusari* dagozkionak dira. Erakundeetatik babesa lortzen duten talde etnolinguistikoek normalean estatus sozial eta ekonomiko handia izaten dute, bai behintzat gizartean halako botererik ez duten taldeekin konparatuta. Eta modu berean, hizkuntzaren eta kulturaren prestigioa edo sona ere handiagoa izaten da, bai lurraldearen barruan, baina baita nazioartean ere.

Bizindar etnolinguistikoaren kontzeptuak, bistan denez, goian eman ditugun «hizkuntza gutxitua»ren hainbat definiziotan agertu den boterearen garrantzia sakonxeago ulertzeko balio du.

1.2.2. *Hizkuntza gutxituak prozesu modura*

Hizkuntza gutxituen gaineko sarrera hau bukatzeko, interesgarri deritzogu Blanchetek (2005) proposatzen duen ikuspegiari. Autore horrek gutxiengo, gutxitu eta gutxiagotu kontzeptuak elkarrekin lotzeko saiakera bat egiten du eta hizkuntza hiru poloren arteko interakzio-prozesutik sortzen den sistema konplexu modura ikusten du. Hiru mutur horiek hauek dira: praktika sozialak, errepresentazio sozialak eta erakundetze soziopolitikoak. Blancheten ustez, gutxiengo, gutxiagotu eta gutxitu kontzeptuen atzean dagoena da, azken batean, «gutxitu» eta «gehitu» indarren arteko lotura nolakoa den. Prozesu sozial batean ez dago gutxitzerik gehiagotzerik gabe, eta alderantziz: talde edo praktika baten gehiagotzeak beste baten gutxiagotzea dakar ezinbestean. Alegia, hizkuntza bat gutxiagotzeak beste hizkuntza bat handiagotzea dakar berekin. Hizkuntza gutxituak nahitaez alboan hizkuntza «handitu» bat eskatzen du.

Blanchetek arreta prozesuan jartzen du, eta ez hainbeste produktuan. Praktika sozialen etengabeko balorazioan eta praktika sozial horien aktore diren taldeen etengabeko balorazioan kokatu behar dira bata bestearekiko balorazioak. Gizartean hizkuntzak baloratzearen prozesu horiek erakartze-urruntze moduan funtzionatzen dute. Talde eta praktika gehiagotuek erakarri egiten dituzte talde eta praktika gutxiagotuak. Azken hauek handiagotuetara hurbiltzen dira eta haien satellite bihurtu, modu autonomoan funtzionatzeko ahalmena galduz. Horrela, hizkuntza gutxiagotuek euren esfera sozialean hizkuntza handiagotuak txertatzen dituzte: handiagotuaren ortografia erabiliz, handiagotuaren praktikak kalkatuz. Hizkuntza gutxitua zer den definitzetik haratago, interesgarria dirudi Blancheten proposamena, oso labur azaldu badugu ere, hizkuntza bat gutxitu izateko prozesua nolakoa izan daitekeen aztarnak ematen baititu.

Hizk
Aragoi
Araner
Asturi
Bretoi
Erroma
Eske
Faroer
Frisier
Friole
Eske
gaelik
Irland
gaelik
Gale
Galizi
Roma
ijtoer
Karel

1.2.3. Europako hizkuntza gutxiak

Jarraian datozen 8. eta 9. tauletan Europako hizkuntza gutxituen zerrenda bildu dugu Uranga eta besteren (2004) lanetik. Hizkuntza bakoitzarentzat honako datuak adierazi ditugu: autoglotonimoa, alegia, hiztunek euren hizkuntzari jarritako izena, eta hitz egiten deneko estatua eta hiztun kopurua, azken hau hainbat autorek emandako kopuruekin.

Lehentxeago Europako hizkuntza-aniztasuna gainerako kontinenteen aldean txikia dela aipatu badugu ere, hurrengo koadroari begiratu bat ematea nahikoa da ikusteko Europan bertan ere hizkuntza-aniztasuna egon badagoela, eta horrek hankaz gora jartzen duela askotan estatuetatik sustatzen den edo erakutsi nahi den elebakartasunaren irudi hori.

Azpimarra liteke, bukatzeko, hiztun kopuru handienak dituzten hizkuntzak ez direla zazpi milioi hiztunetara ere iristen (katalana eta tartaroa). Beste muturrean daude 10.000 hiztun ere ez dituzten hainbat eta hainbat hizkuntza: aragoiera eta aranera, kornikera, istroromanoa, samiera, eta abar.

1.8. taula. Hizkuntza gutxiak Mendebaldeko Europan.

Hizkuntza	Autoglotonimoa	Herrialdea	Hiztun kopurua (Sanmarti, 1996)	Hiztun kopurua (Grimes, 2000)	Hiztun kopurua (Price, 2000)
<i>Aragoiera</i>	Aragonés	Espainia	5.000	11.000	Gaztelania- ren barruan
<i>Aranera</i>	Aranés	Espainia	4.000	3.800	3.100
<i>Asturiera</i>	Asturianu	Espainia	300.000	100.000	Gaztelania- ren barruan
<i>Bretoiera</i>	Brezhoneg	Frantzia	1.000.000	500.000	250.000
<i>Erromantxera</i>	Rumantsch	Suitza	65.000	40.000	50.000
<i>Euskara</i>	Euskara	Euskal Herria	780.000	656.000	680.000
<i>Faroera</i>	Foroykt	Danimarka	40.000	47.000	48.000
<i>Frisiera</i>	Frasch, frysk	Alemania, Holanda	420.000	721.000	300.000
<i>Friulera</i>	Furlan	Italia	625.000	600.000	500.000
<i>Eskoziako gaelikoa</i>	Gàidhlig	Eskozia	80.000	88.892	68.000
<i>Irlandako gaelikoa</i>	Gàeilge	Irlanda	1.200.000	260.000	1.100.000
<i>Galesa</i>	Cymraeg	Gales	500.000	508.000	500.000
<i>Galiziera</i>	Galego	Galizia	2.300.000	3.173.000	
<i>Romaní edo ijitoera</i>	Rromaní	Europako hainbat herrialdetan		1.500.000	
<i>Kareliera</i>	Karjalan	Finlandia, Errusia	170.000	10.000	65.000

<i>Katalana</i>	Catalá	Herrialde Katalanak, Andorra, Italia	6.720.000	6.624.000	
<i>Kornubiera</i>	Kernewek	Erresuma Batua	1.000	3.000	50
<i>Korsikera</i>	Corsa, corsu	Korsika	200.000	281.000	120.000-150.000
<i>Ladinera</i>	Ladin	Italia	27.500	30.000	30.000
<i>Livera edo livoniera</i>	Livvin kieli	Finlandia, Errusia			
<i>Luxenburgera</i>	Luxenburghish	Luxenburgo	350.000	250.000	275.000
<i>Maltera</i>	Malta	Malta		300.000	376.000
<i>Mirandera</i>	Mirandés	Portugal	15.000	10.000	10.000
<i>Mócheno</i>	Bersntoleresch	Italia		1.900	
<i>Okzitaniera</i>	Occitan	Frantzia, Italia, Espainia, Suitza	1.075.000	758.000	750.000
<i>Samiera</i>	Saemien	Finlandia, Norvegia, Suedia, Errusia	55.700	28.000	34.000
<i>Sardiera</i>	Sardu	Italia	160.000	1.500.000	1.600.000
<i>Sorbiera</i>	Serbscina	Alemania	70.000	69.000	67.000
<i>Walserera</i>	Walter	Italia, Suitza, Austria, Liechtenstein		20.000	
<i>Yiddish</i>	Yidish; Mame-Loshn	Hainbat herrialdetan			

Iturria: Uranga eta besteren (2004) lanetik moldatua.

1.9. taula. Hizkuntza gutxituak Erdialdeko eta Ekialdeko Europan.

Hizkuntza	Autoglotonimoa	Estatua	Hiztun kopurua (Sanmarti, 1996)	Hiztun kopurua (Grimes, 2000)
<i>Adyghera</i>	Adiguebze, adyghe	Errusia	Herri gutxi batzuetan	
<i>Arumanera</i>	Armâneashti	Albania, Grezia, Serbia, Bulgaria	255.000	300.000-600.000
<i>Bashkirera</i>		Errusia	900.000	1.500.000
<i>Kashubiera</i>	Kaszubski	Polonia	200.000	150.000
<i>Chuvashera</i>		Errusia	1.774.000	1.842.000
<i>Gagauzera</i>		Mazedonia, Bulgaria, Moldavia, Ukraina	198.000	198.000
<i>Romani edo ijitoera</i>	Rromani	Europako hainbat herrialdetan		9.000.000-12.000.000

Ingriera

Istro-romaniera

Jekatiera

Karamiera

Kareliera

Komi-permyakera

Korniera

Livera edo livoniera

Livviera

Ludiera

Mariera

Mordviera

Nenetsiera

Pomakiera

Rutheniera

Samiera

Tatarera

Tsakoniera

Udmurtera edo votyakera

Urumera

Vepera edo Vepsiera

Votera

Iturria: Uranga eta besteren (2004) lanetik moldatua.

Hizkuntza gutxiak
kopurua ikusgai
dutela, baina
esan hizkuntza

<i>Ingriera</i>	Izhoran keeli – maakeeli	Errusia	300	300
<i>Istro-romaniera</i>	Istoromana	Kroazia	1.500	1.500
<i>Jakatiera</i>		Ukraina	156.000	
<i>Karaimera</i>	Karaim	Lituania, Ukraina	535	500
<i>Kareljera</i>	Karjalan kieli(i)	Errusia, Finlandia	118.000	65.000
<i>Komi-permyakera</i>		Errusia	116.000	150.000
<i>Komiera</i>		Errusia	262.000	300.000
<i>Livera edo livoniera</i>	Randakeel, Livonkel	Errusia, Letonia	15-20	10
<i>Livviera</i>	Livvin kieli	Errusia, Finlandia	80.000	
<i>Ludiera</i>	Luudikiel	Errusia		Kareleraren dialektoa
<i>Marijera</i>	Marla	Errusia	585.000	671.000
<i>Mordvera</i>		Errusia	428.000	1.154.000
<i>Nenetsera</i>	N'enytsia vada	Errusia		35.000
<i>Pomakera</i>		Grezia	30.000	18.000-27.000
<i>Rutheniera</i>	Rusin, ruthenian	Eslovakia, Ukraina	50.000	25.000
<i>Samiera</i>	Saemien	Errusia, Finlandia, Suedia, Norvegia	2.000	2.000
<i>Tatarera</i>	Tartar	Errusia, Bielorrusia	5.725.000	6.650.000
<i>Tsakoniera</i>		Grezia	Herri gutxi batzuetan	Herri gutxi batzuetan
<i>Udmurtera edo votyakera</i>		Errusia	550.000	747.000
<i>Urumera</i>		Ukraina, Grezia	Herri gutxi batzuetan	
<i>Vepera edo Vepsiera</i>		Errusia	2.320	12.500
<i>Votera</i>	Vady aa cheeli – maacheelii	Errusia	25	Litekeena da desagertu izana

Iturria: Uranga eta besteren (2004) lanetik moldatua.

Hizkuntza gutxituek desagertzearen mamua oso gertu daukate. Hiztun kopuruak ikusita, garbi dago batzuek beste batzuek baino larritasun handiagoa bizi dutela, baina hurrengo atalean emango ditugun datuak eta azalpenak ikusita, ezin esan hizkuntza gutxituen etorkizuna oso oparoa denik.

1.3. «HIZKUNTZAZIDIOA» ETA HIZKUNTZEN DESAGERPENA

Kraussek (1992) aditzera ematen du XXI. mende honetan munduko hizkuntzen % 90 inguru desagertu egingo dela. Alegia, gaur egun 6.000 hizkuntza inguru badago, 5.400 bat hizkuntza desagertu egingo da mende honetan. Moreno Cabrerak (2000) ondo dioen moduan, hondamendi kultural izugarria da hau. Desagertzearen kopuru handi horiek esan nahi dute ez direla desagertuko bakarrik gaur egun 10.000 hiztun baino gutxiago dauzkaten hizkuntzak, baizik eta gaur egun 1.000.000 hiztun dituztenak ere bai.

Urangak eta Maraňak (2008) laburbiltzen dutenez, munduko hizkuntzen % 10ek hiztun gutxi batzuk besterik ez dauzka (azkenak izango diren hiztunak) eta hizkuntzen % 40 baino gehiago dagoeneko ez zaie belaunaldi berriei transmititzen. Beraz, kalkuluak egitea erraza da: hizkuntzen erdia baino gehiago desagertzera doa.

Hizkuntzen % 90, % 50... agerian geratzen da desagertzearen kopuruak aldatu egiten direla autoreen arabera. Hau ez da harriztekoa, desagertze kopuruaren edo portzentajearen kalkuluen oinarrian dauden irizpideak ez direlako beti berberak. Bestela esanda, nola diagnostikatu hizkuntza bat desagertzera doala? Diagnostika egiterakoan faktore ugari sartzen da jokoan, eta autoreen arabera, beti ez dira faktore berberak kontuan hartzen edo beti ez zaie denei garrantzi berbera ematen. Hortik, hizkuntzen desagertzearen zifra bat baino gehiago egotea. Beheraxeago ikusiko ditugu zein diren faktore horiek.

Jarraian, Europan desagertzeko arriskua duten hizkuntza gutxituen sailkapen batez hitz egingo dugu. Wurmen (2001) arabera, Europan bost multzo bereiz litezke: lehenengo multzoan *arriskuan egon litezkeen hizkuntzak* daude. Hizkuntza hauek une honetan arriskuan ez egon arren, etorkizunean egon daitezkeela uste du. Europan 3 baino ez ditu biltzen multzo horretan: bielorrusiera, katalana eta tatarera.

Bigarren multzoan *arriskuan dauden hizkuntzak* zerrendatzen ditu. Multzo honetan, besteak beste, aragoiera, asturiera, euskara (Hegoaldean), korsikera, irlandera, eskoziera edo Eskoziako gaelikoa, galesa, sardiniera, mendebaldeko frisiara, iparraldeko samiera, galiziera, nojaiera eta ladinoa ikus ditzakegu.

Hirugarren multzoan *arrisku larrian dauden hizkuntzak* biltzen ditu. Multzo honetan, besteak beste, euskara (Iparraldean), bretoiara, ekialdeko frusiera, karaime-
ra, samiera eta kaxubiera aurki ditzakegu.

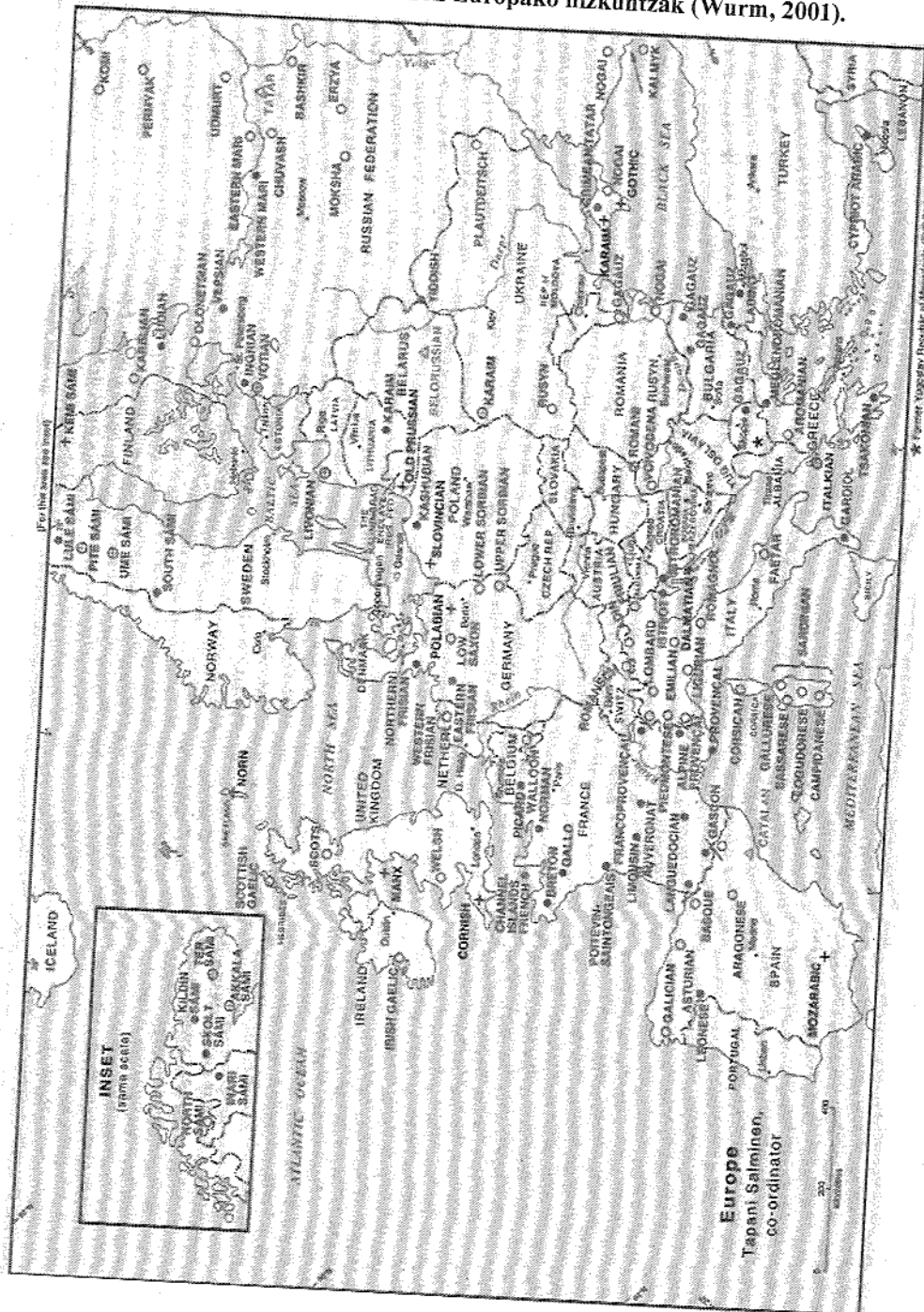
Laugarren multzoan *hiltorian* dauden hizkuntzak jasotzen dira. Besteak beste, votiera, livoniera eta smieraren zenbait aldaera dauzkagu.

Bostgarren multzoan *hilda dauden hizkuntzak* bildu dira, hala nola polabiera, dalmaziera edo konubiera.

Wurmen beraren arriskuan diren hizkuntzen atlasera joko dugu Europako hizkuntza gutxituen bila. Herrialdez herrialde, desagertzeko arrisku-maila ezberdina daukaten hizkuntzak biltzen ditu mapa horrek.

Mapan agertzen diren biribil, hiruki eta gurutzeek honakoa adierazten dute: biribil zuriak hizkuntza hori arriskuan dela esan nahi du. Biribil beltzak, arrisku hori larria dela. Gurutzedun biribil zuriak hiltzorian dagoen hizkuntza adierazten du. Gurutzeak, berriz, hizkuntza hori desagertu dela. Eta azkenik, hirukiek arriskutik kanpo dauden hizkuntzak adierazten dituzte. Gero, badira hizkuntza batzuk bi biribilekin adieraziak, zuriarekin eta beltzarekin. Euskararen kasuan, adibidez, esan nahi du Hegoaldean arriskuan dagoela (biribil zuria), eta Iparraldean, berriz, arrisku larrian (biribil beltza).

1.1. mapa. Arriskuan diren Europako hizkuntzak (Wurm, 2001).

Zein dira, ordea, hizkuntza bat desagertzea eragin lezaketen faktoreak? Lewis (2005), esaterako, hizkuntzen desagertzean esku hartzen duten bederatzi faktore azaltzen ditu: hizkuntzaren transmisioa edo ondorengoetaratzea, hiztun kopuru absolutua, biztanleria osoarekiko hiztun-portzentajea, hizkuntzaren erabilera-eremuen galera, hizkuntzaren erabilera-eremu berrien sorrera, alfabetatzerako eta hezkuntzarako materialak egotea (gramatikak, hiztegiak, idatzizko literatura, hedabideak...), gobernu eta erakundeen babesa hizkuntza-politikan, hiztunen jarrera hizkuntzarekiko eta hizkuntza dokumentatua egotea.

Kraussek (1992) hizkuntzen ondorengoetaratzea, hiztun kopurua eta hizkuntzen ofizialtasuna aipatzen ditu. Baina oinarri-oinarrizko irizpidea hurrek hizkuntza bereganatzea da. Horregatik, hizkuntzak hiru multzotan banatzen ditu: hiltzorian daudenak, hau da, hurrek gehiago ikasten ez dituztenak. Arriskuan daudenak, alegia, gaur egun hurrek hizkuntza horiek ikasita ere, egungo baldintzek jarraitzen badute XXI. mendean hurrek ikasiko ez dituzten hizkuntzak. Eta azkenik, desagertuko ez diren hizkuntzak, salbu daudenak: aurreko bi taldeetan ez daudenak.

Skutnabb-Kangasek (2000) irakaskuntza formalari (eskolari) eta hedabideei egotzen die hizkuntzen desagertzearen ardura handia. Fishman (1998)) aipatzen du autore honek, azpimarratzeko eskolak berak bakarrik ezin ditzakeela hizkuntzak salbatu, baina bai (gutxi gorabehera) berak bakarrik hizkuntzak desagerrarazi.

Ikusten denez, Skutnabb-Kangas hizkuntzen desagertzeaz baino, hizkuntzen erailteaz ari da. Alegia, salbuespenak salbuespen, hizkuntzak ez dira berez hiltzen, baizik eta gizakiaren zenbait ideologiaren, erabakiren eta ekintzaren ondorioa dira hizkuntzen desagertzeak. Horregatik, autore honek ingelesez «linguicism» terminoa darabil, hizkuntzazidua edo hizkuntzen erailketa, alegia:

Hizkuntzaren¹³ arabera definitutako taldeen artean botere eta baliabide (materialen zein inmaterialetan) banaketa ezberdina zilegiztatzeko, aurrera eramateko, erregulatzeko eta iraunarazteko erabiltzen diren ideologiak, egiturak eta praktikak (Skutnabb-Kangas, 2000: 30).

Hizkuntzen gaineko ezjakintasuna ez da hizkuntzak hiltzeko arrazoi nagusia, baizik eta botere-erlazioak, eta azken hauen artean, hezkuntza formala eta hedabideak bezalako egiturazko botereak daude.

Urangak (2008), bere aldetik, Marti eta besteren (2005) lanean aipatzen den faktore bat gogorarazten du: Mendebaldeko zenbait hizkuntzaren mundu mailako zabalkundea (ingelesarena, bereziki). Autore hauen arabera, hizkuntza asko eta asko gutxiratzen eta desagertzen ari diren modu berean, hizkuntza gutxi batzuk etengabe hedatzen ari dira. Eta hizkuntza hauen hedatzearen atzean gizakiaren erabakiak

13. «Ideologies, structures and practices which are used to legitimate, effectuate, regulate, and reproduce an unequal division of power and resources (both material and immaterial) between groups which are defined on the basis of language» (Skutnabb-Kangas, 2000: 30).

daudenez, Urangak ere, Skutnabb-Kangasekin bat egiten du, eta hizkuntzen genozidioa salatzen. Arrazoi politiko zehatzak ere aipatzen ditu, hala nola herrialde eleaniztun askotan hizkuntza ofizial bat eta bakarra egotea eta hizkuntza gutxituen erabilera debekatzea eta jazartzea. Hedabideen papera ere nabarmentzen da, arriskuan dauden hizkuntzen bozgorailu izan beharrean, hizkuntza handiaren hedapena bultzatzen dutelako askotan. Arrazoi demografikoak ere pisuzkoak dira hizkuntzen desagertzearen: askotan ekonomiari lotutako arrazoiengatik, hirietara bizitzera joan beharrak jatorrizko hizkuntzak alde batera utzi eta hiriko hizkuntza handia barneratzea ekarri du.

Hizkuntzen desagertzearen kopuruak kopuru, eta hori eragiten duten faktoreak faktore, eztabaidarik gabeko baieztapena honakoa da: aurrez inoiz ez bezalako abiadurarekin ari dira hizkuntzak desagertzen eta munduko hizkuntza-aniztasuna arriskuan dago.

1.10. taula. Hizkuntzen desagertzean eragiten duten faktoreak.

Lewis (2005)	Hizkuntzaren transmisioa edo ondorengoetartzea, hiztun kopuru absolutua, biztanleria osoarekiko hiztun-portzentajea, hizkuntzaren erabilera-eremuen galera, hizkuntzaren erabilera-eremu berrien sorrera, alfabetatzerako eta hezkuntzarako materialak, gobernu eta erakundeen babesa hizkuntza-politikan, hiztunen jarrera hizkuntzarekiko, hizkuntza dokumentatua egotea.
Krauss (1992)	Haurrek hizkuntza bereganatzea, hizkuntzen ondorengoetartzea, hiztun kopurua, hizkuntzen ofizialtasuna.
Skutnabb-Kangas (2000)	Irakaskuntza formala, hedabideak.
Marti <i>et al.</i> (2005), Uranga (2008)	Arrazoi politikoak (hizkuntza ofizial bakarra, hizkuntzen debekua), Mendebaldeko zenbait hizkuntzaren mundu mailako zabal-kundea, hedabideak, arrazoi demografikoak (hiriratzea, adib.).

1.4. HIZKUNTZA-ANIZTASUNAREN ALDE

Hizkuntzen biziraupena aniztasunarekin lotuta dago zuzen-zuzenean. Hizkuntzek irauten duten neurri berean hizkuntza- eta kultura-aniztasuna bermatuta egongo dira. Crystalen (2007) arabera, hizkuntzen aniztasuna animalien eta landareen aniztasuna defendatzen diren modu berean defendatu behar da. Autore honen arabera, uniforme-

tasunak ez
aniztasun
kulturei
ekosistem
eta hizkunt
dela aidar

Hizk
baliagarria
hizkuntza
hizkuntza
norbere hiz

1.4.1. Hizk

Skut
besteek be
edo erabi
bakoitzak
bakoitzak
horietako
Erabilera
dagoen hiz
balio hand
hizkuntze
erabilera
utzi duten

1.4.2. Era

Hizk
kuntza ba
hizkuntza
berezko ez
kokatzen
Skutnabb-
asko ez dir
lagundu z
baizik eta

1.4.3. Hizk

Hizk
Kangas,

tasunak ez bezala, aniztasunak espezieei luzaro irauteko aukera ematen die. Alegia, aniztasunik gabe, dela animaliei edo landareei dagokienez, dela hizkuntzei eta kulturei dagokienez, gizateriak ez du aurrera egingo: «aniztasun handieneko ekosistemak dira indartsuenak» (71. or.). Skutnabb-Kangas (2000) urrutirago doa, eta hizkuntza-aniztasuna balio duen zerbait ez, baizik eta beharrezkoa den zerbait dela aldarrikatzen du.

Hizkuntza-aniztasuna hizkuntzarekiko ikuspegi irekiagoa eraikitzeko ere baliagarria da. Norberarenaz gain, beste milaka hizkuntza badirela onartzeak hizkuntza guztiekiko tolerantzia lantzeko balio lezake. Bestela esanda, aniztasunak hizkuntzaren fenomeno modu orokorrean ikusten lagun lezake, txokokeria edo norbere hizkuntza beste hizkuntzen gainetik jartzea bezalako jarrerak saihestuz.

1.4.1. Hizkuntza guztiak dira baliagarriak

Skutnabb-Kangasek (*ibid.*) dioten bezala, ez dago hizkuntza primitiborik, edo besteek baino gutxiago balio duenik. Hizkuntza denak dira baliagarriak eskolarako, edo erabilera-esparru publikoetarako edo formaletarako. Gizarte edo erkidego bakoitzak denboraren etorrian hizkuntza erabiltzeko esparruak garatu ditu. Gizarte bakoitzak bereak, baina baita ere gizarte askoren artean partekatuak... eta esparru horietako bakoitzean gauzatzen den hizkuntzaren erabilera guztiak dira baliagarriak. Erabilera batzuk ez dira besteak baino balio txikiagokoak. Adibidez, Interneten dagoen hizkuntza batek ez dauka Interneten ez dagoen beste hizkuntza batek baino balio handiagoa. Izan ere, kontrako argudioa ere balegoke: Interneten dauden hizkuntzetatik askok eta askok Interneten ez dauden hizkuntza askok baino ahozko erabilera tradizional gutxiago gorde dute. Baina historiaren ondarea bide-bazterrean utzi duten hizkuntzak ez dira, ezta ere, balio txikiagokoak.

1.4.2. Erabaki politikoak hizkuntzek iraun dezaten

Hizkuntzen atzean dauden botere eta erabaki politikoak ere ez dira zilegi hizkuntza batzuk beste batzuen azpian jartzeko. Izan ere, erabaki politikoen ondorioz hizkuntza batek estatus ofiziala izateak ez dauka zerikusirik hizkuntza horren berezko ezaugarriekin. Hor atzean dagoena giza erabaki bat da, boterearen esparruan kokatzen den erabaki bat, eta ez hizkuntza baten berezko nagusitasuna. Beraz, Skutnabb-Kangasi jarraituz, baieztatu liteke azken mendeetan hil diren hizkuntza asko ez direla hil garapen «naturala»ren ondorioz, baizik eta desagertze-bidea egiten lagundu zaielako. Ez dira hil zaharrak zirelako edo egoeretara moldatu ezin zutelako, baizik eta hil egin dituztelako.

1.4.3. Hizkuntza-aniztasuna ez da komunikaziorako oztopo

Hizkuntza-aniztasunaren alde era askotako arrazoiak daude (Skutnabb-Kangas, *ibid.*). Goraxeago aipatutako ez gain, arrazoi «praktikoagoak» ere badaude.

Oinarri-oinarrizko bat, hasteko: hizkuntzen arteko komunikazioa posible da, eta oso ohikoa da, gainera. Itzulpengintzari esker, oso normala da hizkuntza ezberdinetan ari diren lagunek elkar ulertzea. Edo askotan, itzultzailearen bitartekaritzarik gabe ere, hizkuntza ezberdinean dihardutenek elkar ulertzen dute. Edo hizkuntzak oso antzekoak direlako tipologikoki, edo hizkuntzaz kanpoko baliabideekin (keinuak, begiradak...) oinarritzko harreman ugari egin daitekeelako.

1.4.4. *Hizkuntzak berea du aniztasuna*

Giza ezagutzaren ikuspegitik ere, aniztasunaren aldeko postura har liteke. Hizkuntzaren fenomeno plurala da, hizkuntza asko dago, eta beraz, hizkuntza zer den behar bezala ulertuko bada, beharrezkoa da hizkuntzazko gertaeren ahalik eta datu gehien biltzea. Alegia, zenbat eta hizkuntza gehiago ikertu, orduan eta sakonagoa izango da hizkuntzarekiko eraikitzen den ezagutza.

1.4.5. *Aniztasunaren aurkako iritziei aurre egin behar zaie*

Baina hainbat eta hainbat arrazoi eman izan dira hizkuntza-aniztasunaren aurka jotzeko. Hemen batzuk aipatuko ditugu.

1.4.5.1. *Hizkuntza-aniztasuna garestia da*

Aniztasunaren izenean munduko hizkuntza guztiak garatzea aldarrikatzen da, baina horren kostua altuegia da: idazketa bultzatzea, irakaskuntzarako materialak sortzea, irakasleen prestakuntza bultzatzea, ikertzaileak laguntzea... garestiegia munduko hizkuntza guztientzat hori lortzea.

Skutnabb-Kangasek (*ibid.*) honela ematen dio buelta aniztasunaren aurkako argudio honi: komunikazioa baldin bada gizakiak hizkuntzaren bidez lortzen duen gauza garrantzitsuenetakoa, orduan, hizkuntzen bidezko komunikazioa babestea eta bultzatzea bestelako komunikazio mota batzuk babestea baino merkeagoa da. Izan ere, komunikazio fisikoaren kostua (materialena, pertsonena) askoz handiagoa da hizkuntza bidezko komunikazioaren kostua baino. Lehenengoaren kasuan, errepi-deak, portuak, aireportuak eta abar eraiki behar dira. Hizkuntzen bidez komunika-tzeko, berriz, nahikoa dira keinu eta ahozko hizkuntzak, irudiak, telefono-kableak, sateliteak eta abar. Errepideak eta abar eraikitzeko behar den guztia (makinaria, tresneria) askoz garestiagoa da. Beraz, komunikazioak dakarren kostuaren ikus-puntutik, hizkuntzak dira gure kostu baxueneko komunikazio-bitartekoak.

1.4.5.2. *Hizkuntza-aniztasuna aukera bat bakarrik da, beste batzuen artean*

Hizkuntzen aniztasuna bultzatzeko funtsezkoa da hizkuntzak belaualdiz belau-naldi transmititzea. Familia-giroan edo etxeko giroan transmititzen dira hizkuntzak, baita eskolaren bidez ere. Baina hizkuntza askoren kasuan, gurasoek uko egiten diote

euren hizk
daukan hiz
beste hizk
euren sem
Eta guraso
kontrako o

Baina
erabaki hu
askotan, g
eskolatu n
hizkuntzan
egin. Aldiz
indigeneta
Kanadan, g
berezirik e
etxeko hiz

Hizku
bat gurasoe
propioareki
daukatela z
hizkuntzan

Hurren
da Skutnab
menderatze
edo irakask
handia eta g
zulokoa an
transmisio-e

Gizarte
azkenean p
transmititze
Honen adib
eskaintzen
eskolatik ka

Guraso
askotan ger
ondorioez. E
eurek ere ez
agintariak e
ren abantaila

euren hizkuntza seme-alabei transmititzeari. Nahiago dute gizartean indar handiagoa daukan hizkuntzan egitea. Eta haurrak eskolatu ere, etxeko hizkuntzan ez, baizik eta beste hizkuntza (askotan) handiagoan egiten dute. Aukera-kontu bat da, gurasoek euren seme-alabak zein hizkuntzatan haztea eta eskolatzea aukera-kontu bat da. Eta gurasoen aukera denez, halaxe errespetatu behar da, hizkuntza-aniztasunaren kontrako ondorioak baditu ere.

Baina Skutnabb-Kangasen arabera, «aukera»ren argudioaren atzean gurasoen erabaki huts bat baino errealitate askoz ere konplexuagoa dago. Munduko leku askotan, gurasoei ez zaie inoiz galdetu ere egin ea seme-alabak etxeko hizkuntzan eskolatu nahi dituzten ala ez. Gurasoek aukeratu, aukeratzan dute etxekoa ez den hizkuntzan eskolatzea, baina sarritan bestelako irtenbiderik eskaini ere ez zaielako egin. Aldiz, benetako aukera ematen denean, gurasoek haurrak etxeko hizkuntza indigenetan edo gutxiengoetan eskolatzen dituzte: suedieraz Finlandian, frantsesez Kanadan, galesez Galesen, frisieraz Frisian eta abar. Eta hala egitean, ez dute ezer berezirik egiten. Hizkuntza handietako gurasoek egiten duten bezalaxe, haurra etxeko hizkuntzan eskolatzea aukeratzan dute.

Hizkuntza handiaren aldeko «aukera askearen» atzean dagoen beste elementu bat gurasoek euren hizkuntzarekiko duten lotsa dago. Guraso askori euren hizkuntza propioarekiko lotsa sentiarazi diote, eta pentsarazi diote euren seme-alabek ez daukatela zertan hortik pasatu. Orduan, erraz ulertzen da gurasoek haurrak etxeko hizkuntzan ez eskolatzearen hautua egitea.

Hurrengo belaunaldiei zein hizkuntza transmititzearen auzian oso ohikoa da Skutnabb-Kangasek «bietako bat» mezua deitzen duena: hizkuntza handia menderatzea ez da bateragarria helduek haurrari hizkuntza txikia hitz egitearekin edo irakaskuntza hizkuntza txikian egitearekin. Aukeratu bat ala bestea. Hizkuntza handia eta gizartean mugitzeko balio duena aukeratu, ala hizkuntza txikia, etxeko zuloa aukeratu. Mezu hauxe dago hizkuntza-aniztasuna asko kaltetzen duen transmisio-aukeraren atzean.

Gizarte batean belaunaldiz belaunaldi «bietako bat» mezua nagusitzen bada, azkenean populazioak berak bere burua erreprimitzen du, hizkuntza propioa transmititzeari uko egiten dio, eta gainera, gizartearentzat onuragarria dela pentsatuta. Honen adibidetzat jo daiteke XIX. mendean irlandiarak izan zuen galera. Ingelesak eskaintzen zituen abantaila ekonomiko eta sozialak onetsi ziren, eta irlandera eskolatik kanpo utzi izana onartu.

Gurasoei seme-alaben eskolatzeko-hizkuntza «aukeratzeko» ematen zaienean askotan gertatzen da gurasoek ez daukatela nahikoa informazio euren aukeraren ondorioez. Eta hau ez da harriztekoa, oraindik ere hezkuntza eleaniztunaz agintariak eurek ere ezjakintasun handia daukatelako. Skutnabb-Kangasek salatzen du sarritan agintariak elebakarrak direla, edo eleaniztunak izanda ere, ez dutela eleaniztasunaren abantailak zein diren esaten asmatzen.

Beraz, gurasoei seme-alabak zein hizkuntzatan eskolatu erabakitzeke benetako aukera ematen zaiela ziurtatzeko, beharrezkoa da hezkuntza eleaniztunaren gaineko informazioa behar bezala ematea. Hau egin ondoren bakarrik esan ahal izango da gurasoei aukera ematen zaiela eskolatzeko-hizkuntza hautatzeko orduan.

1.4.5.3. Hobe elebakartasuna hizkuntza-aniztasuna baino: elebakartasunaren mitoak

Hizkuntzen aniztasunaren aurrean elebakartasuna jarri izan da askotan, azken honen alde onak azpimarratuz. Skutnabb-Kangasi jarraituz, sakon dezagun apur bat ea benetan zenbaterainoko abantailak dauzkan elebakartasunak hizkuntza-aniztasunaren aldean.

Elebakartasuna, hasteko, nazioa eta estatua modu homogeneoan irudikatzen dituen ideiarekin justifikatzen da. Hau da, nazio bat, estatu bat, hizkuntza bat. Eta ikuspegi hori mundu mailara eramanda, globalizazioaren ikuspegi edo desio jakin batekin justifikatzen da elebakartasuna: merkatu global eraginkor baten beharrak elebakartasuna eskatzen du; informazioaren gizarte globalaren beharrak, berdin. Eta baita nazioarteko kooperazioaren eta bakearen beharrak ere.

Skutnabb-Kangasek planteamendu hauen atzean lau mito faltsu daudela salatzen du. Lehenengoa hau da: elebakartasuna normala da. Estatu-nazioa antolaketa modu ideala da, garapen maila handiena duena. Eta estatua sortzen duen nazio etnikoak hizkuntza bakarra egiten duenez, gizartean ofiziala den hizkuntza ere bakarra da. Mitoaren arabera, estatu eta herri gehienak elebakarrak dira.

Mito horri erantzun behar zaio normala eleaniztasuna dela, normala ez dena elebakartasuna dela. Munduko biztanleen eta estatuen gehiengoa eleaniztasuna da. Munduan 10.000-13.000 hizkuntza daude¹⁴, eta estatuak, berriz, 200 bakarrik. Gutxi izango dira gutxiengo nazionalik gabeko estatuak, alegia, estatuaren hizkuntza nagusia ez beste bat egiten duten nazio ugari dago estatuen barruan. Halaber, estatu guztietan daude hizkuntza bat baino gehiago egiten dituzten hiztunak, estatuarenaz gain, euren nazio propioa ere egiten dutelako.

Hala ere, munduko estatuen erdia baino gehiago elebakarra da ofizialki. Ingelesa 70 estatutan da ofizial (askotan beste hizkuntzaren batekin batera); lehen hezkuntzan irakaskuntzarako erabiltzen den hizkuntza kopurua ziur asko ez da 500era gerturatu ere egiten. Horrek esan nahi du, munduko hiztun gehienek bereaz gain beste hizkuntza bat ikasi beharra daukatela, gehiago edo gutxiago, baldin eta hezkuntza formala jasoko badute, irakurriko badute, zerbitzu publikoetara sarbidea izango badute edota euren herriko bizitza publikoan parte hartuko badute.

Labur esateko, beraz, elebakartasuna da arraroa den gertaera. Ofizialki hizkuntza bakarra egiten den estatuetan ere, biztanleak eleaniztunak izan ohi dira, eta beraz, baita estatuen barnean dauden nazioak ere.

14. Gogoratu Skutnabb-Kangasek sei bat milako ahozko hizkuntza kopuruari keinu-hizkuntzak gehitzen dizkiola.

Elebakartasuna desiragarria omen da, eraginkorra delako, ekonomia bultzatzen duelako, eta gizarte aberats eta boteretsua lortzearekin lotuta dagoelako. Elebakarrei esker nazioaren batasuna bermatuta dago.

Skutnabb-Kangasek erantzuten du ez dagoela lotura kausalik elebaniztasunaren eta pobretasunaren artean edo elebakartasunaren eta aberastasunaren artean, nahiz eta munduko hainbat txokotan bi aldagaiak lotuta egon. Izan ere, munduan badira nazio-lurralde aurreratuak, ofizialki eta ez-ofizialki elebaniztunak direnak: Belgika, Kanada, Finlandia, Suitza, Indiako Hego Kandara, eta abar. Aldiz, ofizialki elebakarrak diren hainbat nazio ezin esan ekonomikoki punta-puntakoak direnik, esaterako, Portugal edo Afrikako edo Hego Amerikako hainbat nazio. Halaber, estatu elebakarrak talde etnikoen arteko kooperazioa eta konfiantza hausten ditu. Hizkuntza handiaren eta ofizialaren taldera harrokeria, etnozentrismoa, arrazismoa, «hizkuntzazidioa»ren aldeko ekimenak ekar ditzake.

Hirugarren mitoaren arabera, elebakartasuna nahikoa da. Hizkuntza bakarra nahikoa da, ez dago zertan bat baino gehiago jakin beharrik. Ingelesa (noski, ingelesa) jakitea nahikoa da, gainerako hizkuntzetan jakitea merezi duen zerbait esan edo idatzi bada, ingelesera itzulia izango baita.

Mitoari erantzutea ez da oso zaila: egia balitz ere ingelesa ez beste hizkuntzetan adierazi den guztia ingelesez adieraztea posible dela, oraindik ere ez da hori guztiz egitea lortu, eta ez da lortuko ere. Gainera, itzultzen den horrek garrantzia izatea ez da itzulpengintzan pisua handiena duen irizpidea, ezta gutxiago ere. Badira beste irizpide batzuk ere oso kontuan hartzen direnak: interes komertzial eta politikoak, esaterako. Eta hauen arabera, edo hauengatik, itzulpengintzak askotan bide bakarra egiten du: hizkuntza handietatik txikietara.

Beraz, hizkuntza bakarra ez da nahikoa, ingelesa baldin bada ere ez. Eta ez da zilegi mito hori itzulpengintzaren babesean jartzea. Ezinezkoa da gizakiarentzat garrantzitsua den guztia hizkuntza batera itzultzea.

Eta azken mitoak: elebakartasuna saihestezina da. Honen arabera, elebitasuna belaunaldien arteko elebakartasunen arteko tarteko fase bat da, gainditu beharrekoa. Hau da: X hizkuntzan elebakar diren etorkinek lurralde berriko Y hizkuntza ikasiko dute. Bigarren belaunaldiak batez ere Y hizkuntza ikasiko du, eta gurasoen X hizkuntza zertxobait ere bai. Baina hirugarrenak, eta batez ere laugarrenak, apenas jakingo duen ezer arbasoen X hizkuntzaz. Prozesu hau ez dago saihesterik, eta positiboa da. Gainerako kontuak, amets erromantikoak. Maila sozialean, modernizazioak eta garapenak gutxien erabiltzen diren hizkuntzak desagertzea dakarte, halabeharrez. Pentsamolde horri jarraituta, talde baten hizkuntza-asimilazioa boluntarioa da, ona maila indibidualean eta beharrezkoa taldearentzat, baldin eta talde horrek etengabe berritzen doan bizitza ekonomiko eta politikoan parte hartu nahi badu.

Skutnabb-Kangasek dioen bezala, ordea, hizkuntza berri bat ikasteak ez du berez lehen hizkuntzaren kaltetan izan behar. Munduan zehar erkidego minoritario askok eta askok hizkuntza handiak ikasi behar izan dituzte, eta era berean, euren hizkuntzak gorde ere egin dituzte. Ez dago zertan «bata edo bestea» moduko planteamendurik egin. «Hizkuntza handia ala txikia» aukera ez dago zertan egin ere. «Bata zein bestea» bezalako planteamenduak dira onak, bai maila indibidualean baita sozialean ere.

Beraz, elebakartasunaren aldeko mitoak bazterrean utzi beharra dago. Gizabanakoari dagokionez, elebakartasuna okerreko hezkuntza-politikaren eta «hizkuntzazidua»ren ondorioa da. Eta maila sozialean, elebakartasuna gizarte-erakuntza edo antolaketa ez-modernoa da, garatu gabea eta primitiboa. Mundu mailako garapen, justizia, berdintasun, kooperazio eta demokrazia ekonomikoa eta politikoa eragozten ditu elebakartasunak. Elebakartasuna bultzatzea kaltegarria da munduko bakearentzat, eta, beraz, saihestu egin behar da.

1.4.6. Azken aldarria hizkuntza-aniztasunaren alde

Hona hemen, berriz, atal hau bukatzeko, hizkuntza-aniztasunaren aldeko bi argudio (Junyent (2008), Marti *et al.* (2005) edo Amorrortu *et al.* (2004) eta Moreno Cabreraren (2000) ildoei jarraituz): ez dago hizkuntza primitiborik, atzeraturik, edo batzuk ez dira besteak baino modernoagoak, hobeagoak. Halaber, «hizkuntza» fenomenoari heltzeko abiapuntua aniztasuna da, hau da, hizkuntza forma ezberdin ugari hartzen duen gertaera da.

Hizkuntza asko egoteak erakusten du gizakiaren hizkuntza-gaitasuna oso malgua dela eta itxura ezberdina hartu duela historiaren joan-etorrian Lurreko txoko batzuetan eta besteetan. Ikuspuntu tipologikotik erabat aberasgarria da fenomeno baten aldaerak ugariak direnean horiek guztiak gordetzea. Fenomeno orokorra bera hobeto ulertzeko ezinbestekoa da aldaeren ezagutza. Beraz, hizkuntza-aniztasunaren alde egitea malgutasuna islatzen duen eta aldaera tipologiko handia duen giza gaitasun bat denboran iraunaraztea da. Animalien edo landareen aniztasuna gorde beharra erraz defenda daitekeen bezalaxe, halaxe egin behar da hizkuntza-aniztasunaren alde ere.

Aniztasunaren aldeko bigarren aldarria hauxe litzateke: hizkuntza bakoitzak munduarekiko irudikapen partikularra ahalbidetzen du. Komunitate bakoitzak bere hizkuntz(ar)en bidez ingurua irudikatzeko, inguruan eragiteko (eraldatzeko, berrietzeko...) edota bere kultura eta historia (ahozko / idatzizko literatura, tradizioa...) gordetzeko modu partikularra dauka. Hizkuntza bat galtzarekin batera, mundua ikusteko, munduan eragiteko eta munduarekiko esperientzia historikoa gordetzeko modu berezi bat galtzen da. Hau da, hizkuntza bat galtzen denean gizateriak bere ezagutzaren zati bat galtzen du.

Ziur asko
gutxituak dira
garapena) h
dira «euren

JARDUERA

1. Aukera ez

- Gaur egun
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Skutnabb-Kangasek dioen bezala, ordea, hizkuntza berri bat ikasteak ez du berez lehen hizkuntzaren kaltetan izan behar. Munduan zehar erkidego minoritario askok eta askok hizkuntza handiak ikasi behar izan dituzte, eta era berean, euren hizkuntzak gorde ere egin dituzte. Ez dago zertan «bata edo bestea» moduko planteamendurik egin. «Hizkuntza handia ala txikia» aukera ez dago zertan egin ere. «Bata zein bestea» bezalako planteamenduak dira onak, bai maila indibidualean baita sozialean ere.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Skutnabb-Kangasek dioen bezala, ordea, hizkuntza berri bat ikasteak ez du berez lehen hizkuntzaren kaltetan izan behar. Munduan zehar erkidego minoritario askok eta askok hizkuntza handiak ikasi behar izan dituzte, eta era berean, euren hizkuntzak gorde ere egin dituzte. Ez dago zertan «bata edo bestea» moduko planteamendurik egin. «Hizkuntza handia ala txikia» aukera ez dago zertan egin ere. «Bata zein bestea» bezalako planteamenduak dira onak, bai maila indibidualean baita sozialean ere.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Baieztapean
 - a) Amerika eta Afrika hizkuntzen % 18 eta % 18
 - b) Afrika eta Amerika hizkuntzen % 18 eta % 18
 - c) Afrika eta Amerika hizkuntzen % 18 eta % 18
 - d) Afrika eta Amerika hizkuntzen % 18 eta % 18
- Baieztapean
 - a) Europako hizkuntzak asko dira
 - b) Europako hizkuntzak gutxi dira
 - c) Europako hizkuntzak asko dira
 - d) Europako hizkuntzak asko dira
- Euskara 3 m
 - a) Zuzena
 - b) Okerra

Ziur asko, hizkuntza-aniztasunaren berme nagusia, gaur egun, hizkuntza gutxituak dira. Hizkuntza handiak euren garapena (hau da, aniztasunaren kontrako garapena) hizkuntza gutxituen kontura egiten ari diren bitartean, hizkuntza gutxituak dira «euren burua» iraunaraziz munduko hizkuntza-aniztasuna gordetzen ari direnak.

JARDUERAK

1. Aukera ezazu baieztapen hauen erantzun zuzena:

- Gaur egun munduan dauden hizkuntzen kopurua zehaztea ez da auzi korapilatsua.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Skutnabb-Kangasen (2000) arabera, ez dago irizpide linguistikorik hizkuntza bat eta dialekto bat bereizteko.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Skutnabb-Kangasen iritziz botere politikoa erabakigarria da hizkuntza edo aldaeraren artean bereizteko orduan.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
- Baieztapen hauetatik aukeratu zuzena:
 - a) Amerika eta Pazifikoan hizkuntzen heren bat, Europan % 3 eta Afrika eta Asian hizkuntzen % 15 aurkitzen da.
 - b) Afrika eta Asian hizkuntzen heren bat, Europan % 15 eta Amerika eta Pazifikoan hizkuntzen % 3 aurkitzen da.
 - c) Afrika eta Asian bakoitzean hizkuntzen heren bat, Amerika eta Pazifikoan % 15 eta % 18 eta Europan hizkuntzen % 3 aurkitzen da.
- Baieztapen hauetatik aukeratu zuzena:
 - a) Europako hizkuntzak asko dira eta hiztun kopuru esanguratsuak dituzten hizkuntzak asko dira.
 - b) Europako hizkuntzak gutxi dira eta hiztun kopuru esanguratsuak dituzten hizkuntzak gutxi dira.
 - c) Europako hizkuntzak asko dira eta hiztun kopuru esanguratsuak dituzten hizkuntzak gutxi dira.
 - d) Europako hizkuntzak gutxi dira eta hiztun kopuru esanguratsuak dituzten hizkuntzak asko dira.
- Euskara 3 milioitik gora hiztun dituzten hizkuntza gutxituen artean kokatzen da.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra

- Hizkuntza gutxituak nahitaez alboan ez du hizkuntza nagusi bat izan behar du.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
 - Kraussek (1992) aditzera ematen du XXI. mende honetan:
 - a) Munduko hizkuntzen %50 desagertu egingo dela.
 - b) Munduko hizkuntzen %70 inguru desagertu egingo dela.
 - c) Munduko hizkuntzen %90 inguru desagertu egingo dela.
 - Moreno Cabreraren arabera (2000), gaur egun 10.000 eta 1.000.000 hiztunetik behera dituzten hizkuntzak desagertu egingo dira.
 - a) Zuzena
 - b) Okerra
 - Ondorengo baieztapenetatik zein da zuzena Wurm-en (2000) arabera:
 - a) Euskara arriskuan egon litezkeen hizkuntzen artean dago.
 - b) Euskara arriskuan dauden hizkuntzen artean dago.
 - c) Euskara hilzorian dauden hizkuntzen artean dago.
 - d) ez a, ez b, ez c.
2. Hizkuntza-aniztasunaren aldeko (25.-31. orrialdeak) eta aurkako argudioak baliatuz (26.-31. orrialdeak), hizkuntza-aniztasunaren inguruko eztabaida sortu. Horretarako rol playing teknika erabili daiteke, ikasgela bitan banatuz: talde batek hizkuntza-aniztasunaren aldeko jarrera defendatuko du, eta beste taldeak hizkuntza-aniztasunaren aurkako jarrera.
3. Aukeratu hizkuntza gutxitu bat eta jaso horren inguruko datuak:
- Kokapen geografikoa
 - Hitzun kopurua
 - Hizkuntzaren ezagutza-datuak
 - Hizkuntzaren erabilera-datuak
 - Eskola-sistema
 - Administrazioetik hartutako neurriak
 - Besterik

Lan hau egiteko ondorengo web orriez baliatu zaitezke: <http://www.amarauna-languages.com> eta www.etnologue.org

3. Diziplina desberdinetatik hizkuntza gutxituez emandako definizioak kontuan izanik, saiatu diziplina desberdinetatik aipatutakoak jasotzen eta definizio orokor bat egiten.
4. Hizkuntzen desagerpenaren inguruan esandakoak kontuan izanik, zerrendatu zeintzuk izan daitezkeen hizkuntzen desagerpenean eragin dezaketen faktore posibleak eta egin mapa kontzeptual bat.

Albania
Alemania
Andorra
Armeria
Austria
Belgika
Bretainia
Handia
Bielorrusia
Bosnia eta Herzegovina
Bulgaria
Danimarka
Errumania
Errustar federazioa
Europa aldea
Eslovakia
Eslovenia
Estatu espainarra
Estonia

5. Marraztu Europako hizkuntza gutxituen mapa. Herrialde bakoitzaren ondoan hizkuntza gutxituari buruzko datu aipagarrienak azalduz: hiztun kopurua, ofizialtasuna edo eskola-sistema, esate baterako.

6. Euskara adibidetzat hartuz, hausnartu nolakoa den haren bizindar etnolinguistikoa. Horretarako ondorengo aldagaietan jarri arreta:

- Demografia
- Banaketa
- Mugikortasuna
- Ekonomia
- Hizkuntza bakoitzari dagokion kultura

Horretaz aparte, euskararen ezagutza- eta erabilera-datuak jaso, ondorengo web orriak erabiliz: www.eustat.es, www.edb.org, www.hezkuntza.net

7. Beheko koadroan Europako hainbat estatu eta eremutako hizkuntzak zerrendatzen dira. Aukeratu horietako batzuk eta jaso ondorengo datuak:

- Hiztunaren zabalpen geografikoa
- Hiztun kopurua
- Ezagutza maila
- Erabilera maila
- Hizkuntzaren lege-egoera
- Hizkuntzaren bestelako ezaugarriak: balio soziala, prestigioa, hizkuntzarekiko jarrerak...

Horretarako, ondorengo web orriak kontsulta ditzakezu: www.etnologue.es eta <http://www.amarauna-languages.com/>

Albania	Albaniera	Greziera					
Alemania	Alemana	Behe-alemana	Frisiera	Poloniera	Sorbiera		
Andorra	Katalana						
Armeria	Armeria	Arumanera					
Austria	Alemana	Walscrera	Kroaziera	Hungariera			
Belgika	Alemana	Nederlandera	Frantsesa	Wallona			
Bretainia Handia	Ingelesa	Eskoziara	Eskoziako gaelikoa	Irlandako gaelikoa	Galesa	Kornubiera	Manxera
Bielorrusia	Bielorrusiera						
Bosnia eta Herzegovina	Bosniera	Kroaziera	Serbiera				
Bulgaria	Arumanera	Bulgariera					
Danimarka	Alemanera	Daniera	Faroera				
Errumania	Arumanera	Errumaniera	Bulgariera	Ukrainera	Hungariera		
Errusiar federazioko Europa aldea	Errusiera	Ingriera	Kareliera	Komiera	Komi-permyakera	Livviera	Ludiera
	Mariara	Mokshera	Mordviera	Nenetsera	Samiara	Udmurtera	Vepera
	Vodera	Bashkiera	Chuvashiera	Tatarera			
Eslovakia	Eslovakiera	Poloniera	Rutheniera	Hungariera			
Eslovenia	Esloveniera	Hungariera					
Estatu espainarra	Aragoiera	Aranera	Asturiera	Galiziera	Gaztelania	Katalana	Euskara
Estonia	Estoniera						

Frantziako eremua	Aranera	Franko-provintzera	Frantsesa	Katalana	Korsikera	Okzitania	
	Bretainiera	Alsaziera	Franciquera	Euskara			
Finlandia	Finlandiera	Samiera	Suediera				
Grezia	Arumanera	Meglenera	Arvanitea	Bulgariera	Pomakera	Greziara	Tsakoniera
Herbehereak	Nederlandera	Frisiera					
Hungaria	Bulgariera	Eslovakiera	Kroaziera	Errumaniera	Hungariera		
Irlanda	Ingelesa	Irlandako gaeltikoa					
Islandia	Islandiera						
Italia	Franko-provencera	Friulera	Italiera	Katalana	Ladinoa	Sardiera	Mocheno hizkuntza
	Walsenera, zimbriera	Arbëresha	Greziara	Kroaziera			
Jugoslavia	Albaniera	Errumaniera	Eslovakiera	Serbiera	Hungariera		
Kaukaso	Abazera	Abkazera	Adyghera	Aghulera	Akhwakhera	Andiera	Archieira
	Avarera	Bagulalera	Balkarera	Batscra	Bezhtiera	Bodlikhera	Budukhera
	Chamalalera	Dargvera	Didoera	Godoberiera	Hinukhera	Hunzibera	Ingushera
	Kabardiera	Karachayera	Karatera	Khaidakhera	Khinalughera	Khvarshera	Krytsera
	Kubardiera	Lakera	Lezgiara	Rutulera	Tabasarancera	Tindiera	Tsakhurera
	Txetxeniera	Ubykhera	Udiara	Aramccera	Assiriera	Bashkiera	Azerbaijanera
	Kazakhera	Kumykera	Nogalera	Turkmenera	Unumera	Kalmykera	Georgiera
	Lazera	Mingreliera	Svanera	Kurduera	Ossetiera	Talisherera	Tatera
Kroazia	Dalmaziera	Istriera	Istro-romaniera	Italiera	Kroaziera	Serbiera	Hungariera
Letonia	Letoniera						
Liechtenstein	Alemana	Walsenera					
Lituania	Lituaniera	Livcra					
Luxenburgo	Alemana	Luxenburgera	Frantsesa				
Malta	Maltera						
Mazedonia	Arumanera	Meglenera	Mazedoniera	Serbiera			
Monako	Frantsesa						
Moldavia	Bulgariera	Moldaviera	Gagauzera				
Norvegia	Bokmala	Novegiera	Nynorska	Samiera			
Polonia	Poloniera	Kashubiera					
Portugal	Mirandera	Portugesa					
Serbia	Albaniera	Bulgariera	Eslovakiera	Serbiera	Errumaniera	Hungariera	
Suedia	Finlandiera	Samiera	Suediera				
Suitza	Franko-provencera	Frantsesa	Erromantxera	Italiera	Alemana	Walsenera	
Turkiako Europa aldea:	Ladinoa/ judeo-espainiera	Turkiera					
Txekia	Txekiera						
Ukraina	Errumaniera	Rutheniera	Ukrainera	Hungariera	Kuraimera	Tatarcra	
Zipre	Greziara	Turkiera	Ziprcera				

Iturria: www.amarauna-languages.com

8. Lehen galderaren erantzunak:

1. b	6. b
2. a	7. b
3. a	8. c
4. c	9. a
5. c	10. d

2.0. SAR

Bigarren
izango d
Fishman
tan erre
Baina gu
azaldu a
saiatuko

2.1. ZER

Lehen k
ikuspunt
gain, hiz
ere badir

Zal
ren defi
indarber
izendatze
hiztunak
euskarare

Se
rete
idion
com
en i

Hin
ahulduta
definizio